

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
2015

Εικών εξωφύλλου: Θήβα. Τὸ τοιχογραφικὸ σύνολο ἀπὸ τὸ γέμισμα τοῦ δαπέδου τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου.

Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ χαρακτήρας τῶν δημοσιευομένων ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν εἶναι προσωρινός. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς μελέτης καὶ τῆς ὀριστικῆς δημοσίευσης τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν της.

Ἀπαγορεύεται ἡ μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἀναδημοσίευση χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Συμβουλίου.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2015

ΤΟΜΟΣ 62 (2015)

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία
Πανεπιστημίου 22, 106 72

FAX +30 210 3644996, τηλ. +30 210 3609689
secr@archetai.gr - www.archetai.gr

ISSN 0570-6211

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2015

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

*Γενικοῦ Γραμματέως
τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
Ἀκαδημαϊκοῦ*

ΑΘΗΝΑΙ 2016

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Δὲν σᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ Ἐταιρεία στὸν ἐτήσιο ἀπολογισμὸ τῆς ἐμφανίζεται, ἐδῶ καὶ χρόνια, ἀκμαία καὶ δυναμικὴ, παρὰ τὴ γενικὴ κατάστασιν ποὺ ἐπιδεινώνεται συνεχῶς. Τοῦτο ἴσως δημιουργεῖ ἀπορία γιὰ τὴν ἔντονη ἀντίθεσιν. Εἶναι ἀπατηλὴ καὶ θὰ ἐξηγηθεῖ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ὁμιλίας μου. Τώρα, κατὰ τὸ ἔθος, θὰ μνημονεύσω τοὺς ἐταίρους ποὺ μᾶς ἄφησαν τὴ χρονιὰ ποὺ πέρασε.

Γιὰ τὴ Μάντῳ Οἰκονομίδου, ἡ ὁποία ἀπέθανε στὶς 19 Ἰανουαρίου 2015, σᾶς μίλησα πέρυσι στὶς 10 Μαΐου καὶ κείμενο ποὺ περιγράφει ἀδρὰ τὸ ἔργο τῆς δημοσιεύτηκε στὸν *Μέντορα* τοῦ Ἰουνίου 2015.

Ἡ Εὐγενία Λεβεντοπούλου Γιούρη (1935 - 4 Μαΐου 2015) διετέλεσε Ἐπιμελήτρια τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Ἱπηρεσία ἀπὸ τοῦ 1960 μέχρι τοῦ 1973. Ἰπηρετήσε στὴν Καβάλα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη. Κατὰ τὴ σύντομη περίοδο τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τῆς μᾶς ἔδωσε τρία ἐξαιρετὰ ἔργα, *Ὁ κρατῆρας τοῦ Δεοβενίου* τὸ 1978, *Τὸ ἐν Ἀφύτει ἱερόν τοῦ Διονύσου καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἄμμωνος Διὸς* τὸ 1979 καὶ *Οἱ οἰκίαι ἀρπαγῆς τῆς Ἐλένης καὶ τοῦ Διονύσου*, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Χαράλαμπο Μακαρόνα τὸ 1989.

Ὁ Luigi Beschi (1930 -15 Ἰουλίου 2015), Ἐπίτιμος Σύμβουλος τῆς Ἐταιρείας, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ἀρχαιολογίας καὶ φιλέλλην. Τὸ ἐπιστημονικὸ του ἔργο εἶναι μεγάλο καὶ ἀπλώνεται σὲ πολλοὺς τομεῖς: ἀνασκαφές, ἱστορία τῆς Τέχνης, ἱστοριοδιφία, νεώτερη Τέχνη, μουσικὴ. Ἦταν μόνιμος σχεδὸν κάτοικος τῆς Ἑλλάδος, στὴν ὁποία ἦλθε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1961 ὡς μαθητὴς τῆς Ἱταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ἔγινε καθηγητὴς τὸ 1972 καὶ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν καθηγεσία τὸ 1999, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας.

Ὁ Χρῦσανθος Χρήστου, γεννημένος στὶς Θεσπιές (1922 - 26 Ἰανουαρίου 2016), σπούδασε στὴν Ἀθήνα ἀρχαιολογία κατὰ

τὰ χρόνια 1943-1948, ὑπηρετήσε γιὰ τρία χρόνια στὸν στρατὸ καὶ ἔλαβε μέρος στὸν διαγωνισμὸ τοῦ Κλάδου τοῦ 1950. Ἀρχῆς τοῦ 1951 τοποθετήθηκε ὡς προϊστάμενος στὴν τότε Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Βοιωτίας-Εὐβοίας. Τὸ 1955 μετατέθηκε στὴ Λακωνία, στὴ Σπάρτη καὶ κατὰ τὸ διάστημα 1957-1959 βρισκόταν στὴ Βόννη καὶ τὴν Κολωνία, ὅπου ἔκανε σπουδὲς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς Νεώτερης Τέχνης.

Τὸ 1965 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεώτερης Τέχνης στὸ Ἀριστοτέλειο καὶ τὸ 1979 μετακλήθηκε στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὅπου κατέλαβε τὴν νέα ἔδρα ἱστορίας Μεσαιωνικῆς καὶ Νεώτερης Τέχνης καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1989. Τὸ 1991 ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν στὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης.

Τὸ ἔργο του εἶναι πολὺ σημαντικὸ καὶ ἐκτεταμένο καὶ καλύπτει, κυρίως στὴν τέχνη, μεγάλα θέματα τῆς Δυτικῆς Ζωγραφικῆς καὶ τὸ σύνολο σχεδὸν τῆς νεώτερης ἐλληνικῆς ζωγραφικῆς δημιουργίας.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

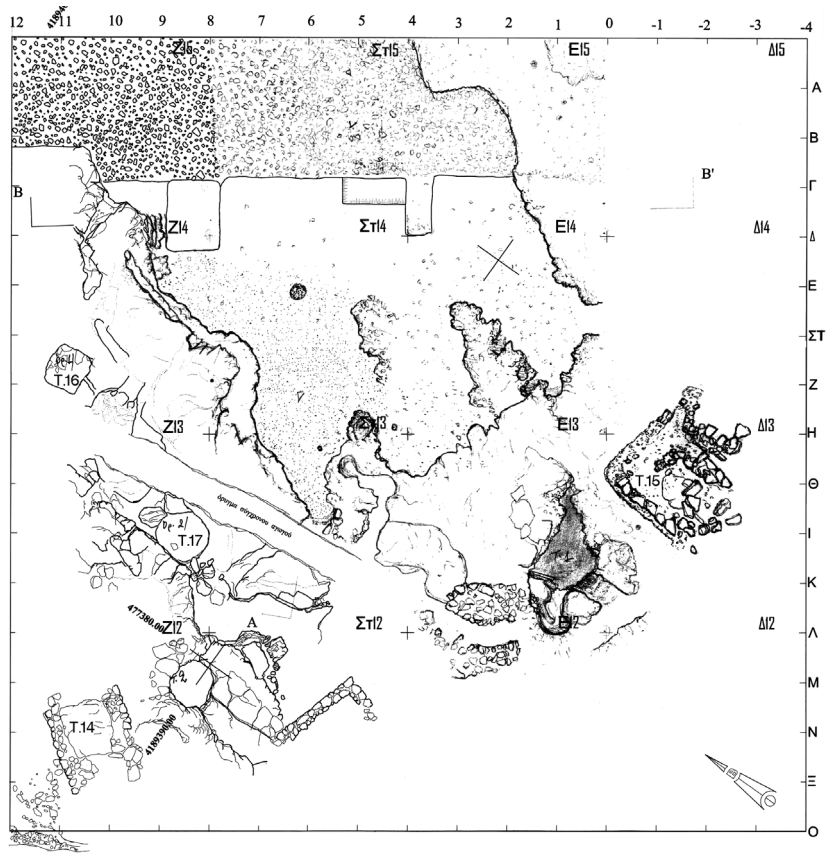
Οί ανασκαφές μας είναι περισσότερες από όσες θα επιθυμούσαμε, αλλά αυτό οφείλεται στις αλλαγές που συντελέστηκαν στην Ελλάδα μετά το 2009 και στο ότι πρέπει να υποστηριχθεί ή ολοκλήρωση του επιστημονικού έργου τέως μελών της Υπηρεσίας, το οποίο κινδύνευε να μείνει άτελές.

Στα Άστέρα Γλυφάδας συνεχίστηκε από την κυρία Κωνσταντίνια Καζᾶ ἡ ἔρευνα τοῦ κυκλοτεροῦς λάκκου ποῦ εἶχε χαρακτηριθεῖ ὡς ἀποθέτης ἀπὸ τὰ κεραμικὰ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ποῦ βρέθηκαν σ' αὐτόν (εἰκ. 1). Ὁ λάκκος ἀποδείχθηκε ὅτι χρησίμευε γιὰ τὴ συλλογὴ νεροῦ γιὰ τὶς ἀνάγκες κάποιας βιοτεχνίας, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου μεταβλήθηκε σὲ χῶρο ἀπόθεσης ἀπορρομμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ὄστρακα τῆς ΠΕ I περιόδου, θραύσματα ὀψιανῶν, ὄστρεα καὶ θραύσματα λιθαργύρου. Κατὰ τὴν πρώτη περίοδο χρήσης τοῦ χώρου ὁ λάκκος ἀποτελοῦσε ἐξάρτημα πλυντηρίου μεταλλεύματος, ἐνῶ κατὰ τὴ δεύτερη χρησίμευσε ὡς ἀποθέτης μεταλλουργικοῦ ἐργαστηρίου.

Δύο ὀρύγματα στὸν λάκκο χρησίμευσαν μεταγενεστέρως ὡς τάφοι, πράγμα ποῦ δηλώνει ὅτι ἡ περιοχὴ ἔπαψε νὰ ἀποτελεῖ χῶρο ἐργασίας. Στὴν περίοδο αὐτὴ ὁ ὅλος λάκκος γεμίστηκε καὶ στὸ ἀνώτερο μέρος του ἀπέθεταν κατὰ τὶς ἐπισκέψεις στοὺς τάφους ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε λόγος πέρυσι.

Ἀπὸ τοὺς δύο τάφους ποῦ ἐρευνήθηκαν ὁ βορειότερος, τάφος 16, περιεῖχε ὁστὰ δεκαπέντε τουλάχιστον προσώπων καὶ δύο νηπίων, ὡς καὶ σκελετὸ σὲ συνεσταλμένη στάση μὲ πλάι του σκελετὸ νηπίου. Τῶν παλαιότερων ταφῶν βρέθηκαν συγκεντρωμένα τὰ κτερίσματα σὲ δύο ὁμάδες, καὶ εἶναι ἓνα τηγανόσχημο

1. ΓΛΥΦΑΔΑ
ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Γλυφάδα Αττικής. Σχεδιαστική απόδοση του φυσικού αναγλύφου του ανασκαμμένου χώρου με τις αϋλακες και τὰ ὀρύγματα.

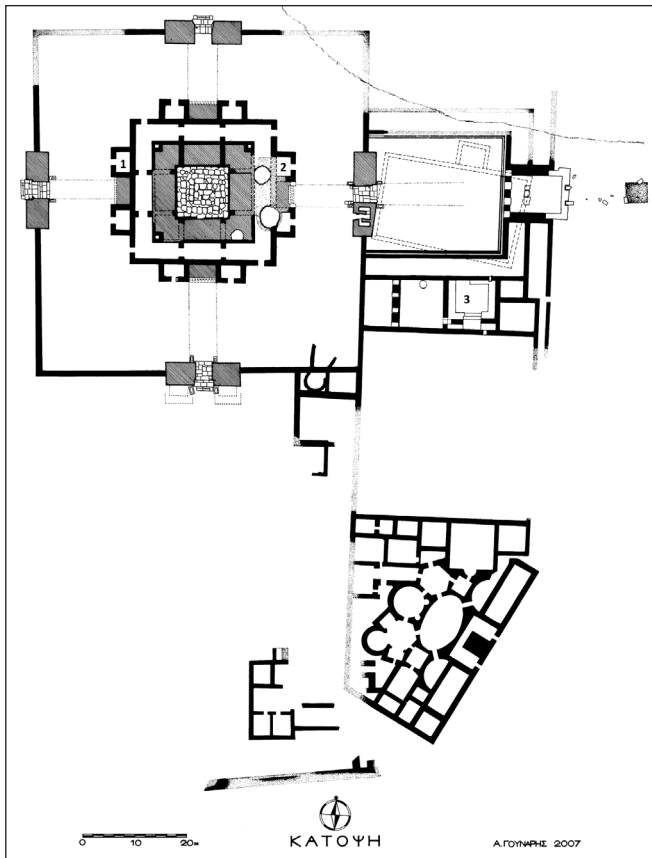
2. Γλυφάδα Αττικής. Ειδώλια κυκλαδικού τύπου ἀπὸ τὸν τάφο 16.

σκεῦος, σφαιρικές πυξίδες, δύο κυκλαδικοῦ τύπου εἰδώλια (εἰκ. 2), μία μικρὴ μαρμάρινη φιάλη, χάλκινα ἐλάσματα καὶ δύο λαβίδες.

Στὸν δεῦτερο τάφο 17 βρέθηκαν δύο σκελετοὶ σὲ συνεσταλμένη στάση, ὄψιανοὶ καὶ ὄστρακα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ τάφοι χρονολογῶνται στὴν ΠΕ II περίοδο.

Τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἱεροῦ στὴν Μπρεξίζα Μαραθῶνος (εἰκ. 3-4) ἡ ἀνασκαφὴ συνεχίστηκε ἀπὸ τὴν κυρία Ἰφιγένεια Δεκουλάκου. Στὸ κεντρικὸ τμῆμα τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήματος ἐρευνήθηκε ἓνα ἀπὸ τὰ ὀκτὼ δωμάτια ποὺ πλαισιώνουν τὶς τέσσερις εἰσό-

2. ΜΠΡΕΞΙΖΑ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

3. Μπρεξίζα Μαραθῶνος. Ἄνω τὸ αἰγυπτιακὸ ἱερό, κάτω βαλανεῖο.

4. Μπρεξίτζα Μαραθώνος. Το αἰγυπτιακὸ ἱερό.

δους του, τὸ βόρειο τῆς δυτικῆς πτέρυγος, κατασκευασμένο ἀπὸ ἀργοὺς λίθους ποὺ συνδέονται μὲ κονίαμα. Τὸ δωμάτιο ἔφερε στὴν καλὴ του ἐποχὴ σοβὰ χρώματος κόκκινου ἢ ὑπόλευκου, τοῦ ὁποίου βρέθηκαν στὸ ἐσωτερικὸ πλῆθος θραυσμάτων, ὡς καὶ σπασμένες κεραμίδες λακωνικοῦ τύπου καὶ ὀπτοὶ πλίνθοι.

Ἡ ἐπίχωση τοῦωματίου περιεῖχε ὄστρακα καὶ ἄλλα εὐρήματα τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, ὅπως μικρὴ τριφυλλόσημη οἶνοχόη, λύχνο κορινθιακὸ μὲ τὴν ἐπιγραφή ΛΟΥΚΙΟΥ καὶ ἄλλους σὲ θραύσματα τοῦ α΄ μισοῦ τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ., ὡς καὶ ὀρθοκέραμο μὲ τὴν ἐπιγραφή ΑΘΗΝΑΙΟΥ τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Ὅμοιους κεράμους εἶχε βρεῖ καὶ ὁ Fauvel τὸ 1792, ὅταν πρῶτος ἔσκαψε τὸ ἱερό. Βρέθηκαν ἀκόμη καὶ ἀρχαῖα παλαιότερων χρόνων ὄστρακα μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ θραύσματα ὀψιανῶν τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἀνασκαφεία, ἀνήκουν στὶς προσχώσεις τοῦ χεμάρρου ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ βουνὸ Ἀγριελίκι.

Στὴν ἀρχαία Μεσσήνη συνεχίστηκαν οἱ ἀνασκαφικὲς καὶ ἀναστηλωτικὲς ἐργασίες ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Πέτρου Θέμελη στὶς περιοχὲς τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ θεάτρου.

Στὴν περιοχὴ τῆς ἀγορᾶς στὸν χώρο τῆς βόρειας στοᾶς, μήκους 196 μέτρων, ἀποκαλύφθηκαν πλήρως τὰ λείψανα βαλανείου τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος (εἰκ. 5) καὶ ἀνατολικότερα τὰ ἐρείπια ἐκκλησιδίου τοῦ 13ου αἰῶνα καὶ γύρω του τάφοι κατὰ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς.

Ἀποκαταστάθηκαν τὸ περιστύλιο τοῦ κρεοπωλείου καὶ ἡ στοᾶ του (εἰκ. 6), ὡς καὶ τὸ ψηφιδωτὸ γεωμετρικὸ δάπεδο ποὺ βρῖσκεται στὸ περιστύλιο (εἰκ. 7).

Τὸ δειπνιστήριον, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε λόγος πέρυσι, ἐρευνήθηκε ἐκ νέου. Ἀπὸ τὴν νέα ἔρευνα προκύπτει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαιοκρατίας οἱ χώροι οἱ στρωμένοι μὲ πῆλινες πλάκες ἐπεκτάθηκαν πρὸς Νότον καὶ τὸ ὅλον χρησιμοποιήθηκε γιὰ ἐργαστήρια, κυρίως ὑαλουργίας. Ἡ δωρικὴ κιονοστοιχία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ δειπνιστηρίου ἀναστηλώθηκε μερικῶς καὶ ἔγινε δυνατὴ ἡ συγκρότηση τμήματος τοῦ θριγκοῦ: ἐπιστύλιο, τρίγλυφα καὶ μετόπες καὶ σίμες συμφυεῖς μὲ τοὺς ἀκραίους κεράμους (εἰκ. 8).

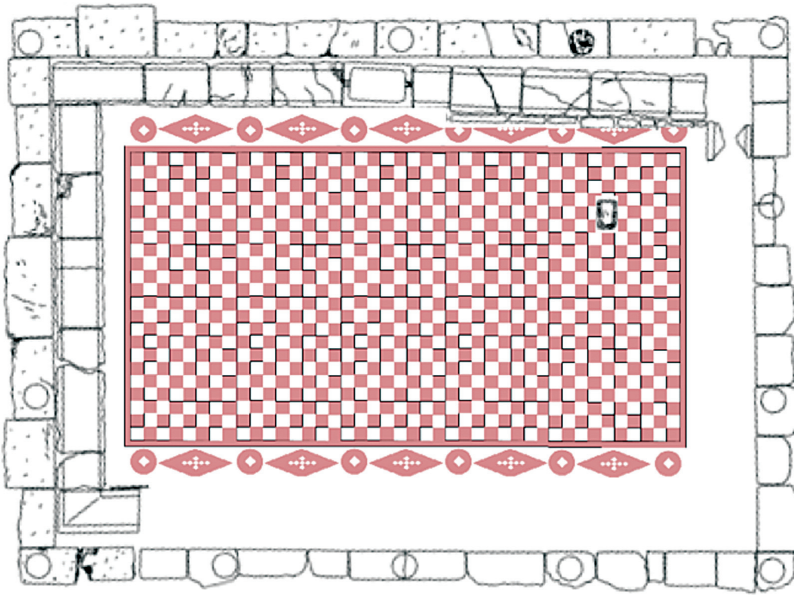
3. ΜΕΣΣΗΝΗ

5. Μεσσήνη. Κατάλοιπα βαλανείου πάνω στη βόρεια στοά.

6. Μεσσήνη. Άποψη τής στοάς του κρεοπωλείου από ΝΑ.

7. Μεσσήνη. Ψηφιδωτό δάπεδο στο περιστύλιο του κρεοπωλείου.
Σχέδιο αποκατάστασης.

8. Μεσσήνη. Ό θριγκός τής στοάς του δειπνιστηρίου.

9. Μεσσήνη. Ψηφιδωτό δάπεδο στην αίθουσα τοῦ ἀναγνώστη.

Στὸ δυτικῶς τοῦ θεάτρου συγκρότημα τῶν μεταγενεστέρων χρόνων (3ος-4ος μ.Χ. αἰ.) συντηρήθηκε τὸ ψηφιδωτὸ δάπεδο τῆς μεγάλης αἴθουσας μετὴν ἐπιγραφή Παράμονος ἀναγνώστης ἐποίησε (εἰκ. 9). Στὸν χῶρο αὐτὸν ὁ ἀνασκαφεὺς πιστεύει ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ξύλινα ἐρμάρια, ὅπου ὁ Παράμονος τοποθετοῦσε βιβλία. Βορείως τῆς αἰθούσης τοῦ ἀναγνώστη ἀποκαλύφθηκε καὶ ἄλλη μετὴν ψηφιδωτὸ καὶ αὐτὴ δάπεδο, μετὰ γεωμετρικὴ διακόσμηση καὶ τὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή Θεόδουλος ἐπίσκοπος ποιεῖ. Ὅπως συμπεραίνει ὁ ἀνασκαφεὺς, τὸ ὅλο συγκρότημα εἶχε λατρευτικὸ προορισμό, ἦταν μιὰ πρώτη ἐκκλησία, πρὶν καθιερωθεῖ καὶ ἐπιβληθεῖ ὁ τύπος τῆς βασιλικῆς ποὺ ἐπικράτησε καὶ διατηρεῖται ἕως σήμερα.

Ἀνασκαφὴ ἔγινε νοτίως τοῦ θεάτρου, στὸ ἱερὸ τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Σάραπι κατὰ μῆκος τῆς βόρειας πλευρᾶς τῆς ὑπόγειας κεραμοσκεποῦς κρύπτης. Ἀποκαλύφθηκε συγκρότημα δωματίων τῶν ὑστέρων χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας μετὰ κτιστὰ ἔδρανα καὶ δεξαμενὲς νεροῦ, ποὺ σχετίζονται μετὰ τισὶ μυστικῆς τελετῆς ποὺ γίνονταν ἐκεῖ.

Στὴν ἀρχαία Θουρία συνεχίστηκε ἡ ἀνασκαφὴ στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ στὴ θέση «Ἑλληνικά», νοτίως τῆς ἀρχαίας πόλης, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς κυρίας Ξένης Ἀραπογιάννη.

Στὸ Ἀσκληπιεῖο ἡ πτώση βράχων κατὰ τὸ 2014, ἡ ὁποία προκάλεσε ζημίες στὶς κατασκευὲς ποὺ προστάτευαν τὰ μνημεῖα, ἔγινε ἡ αἰτία τοποθέτησης νέου στεγάστρου. Ἀφαιρέθηκαν ἐπιχώσεις στὸ δυτικὸ μέρος τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἡ θέαση τῶν ἐρειπίων εἶναι καλύτερη. Τμήματα τοῦ ναοῦ καὶ τῆς στοᾶς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποκαλυφθεῖ σ' ὅλο της τὸ μῆκος, μποροῦν νὰ μελετηθοῦν καλύτερα καὶ συγχρόνως προστατεύονται ἀπὸ τοὺς βράχους.

Τὰ εὐρήματα στὸ Ἀσκληπιεῖο ἦταν κεραμικὴ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, εἰδῶλια, τμήμα καταλόγου ἐφήβων, νομίσματα, ἐνσφράγιστες κεραμίδες, ἰατρικὸ ἐργαλεῖο καὶ ἓνα ὄστρακο μὲ χαραγμένο τμήμα ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς στὸν Ἀσκληπιό (εἰκ. 10).

Στὴ θέση «Ἑλληνικά», πλὴν τοῦ τμήματος τοῦ κάτω μέρους οἰκοδομήματος ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς περίβολος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε λόγος πέρυσι, βρέθηκε τὸ κάτω μέρος, ἡ εὐθυνητήρια, οἰκοδομήματος κατασκευασμένου ἀπὸ ὀρθογώνιες πωροπλίνθους (εἰκ. 11). Ἐξωτερικῶς τῆς δυτικῆς πλευρᾶς του ὑπάρχει λίθινο ἀνοικτὸ ὕδραγωγεῖο μὲ λεκάνη-φρεάτιο γιὰ τὸν καθαρισμὸ τῶν νερῶν ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ οἰκοδομήματος. Τὰ ἀνώ-

10. Θουρία, Ἀσκληπιεῖο. Τμήμα ἀγγείου μὲ τὸ graffito
[---]ΗΣ ΑΣΚ[ΛΑΠΙΩ].

11. Θουρία. «Ελληνικά». Άποψη τοῦ περιβόλου II ἀπὸ ΝΑ.

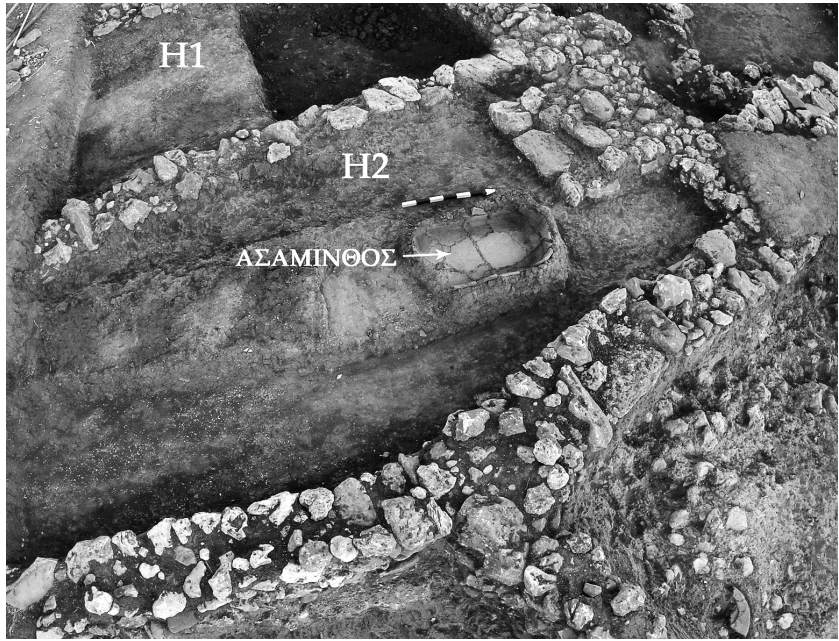
τερα μέρη τοῦ κτίσματος αὐτοῦ ἴσως ἦταν ἀπὸ ὠμές πλίνθους. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ οἰκοδομήματος μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη καὶ καταστροφή του, σὲ ὄψιμα χρόνια τῆς ρωμαιοκρατίας, ἔγιναν ἔνδεκα ἀκτέριστες ταφές. Τὰ εὐρήματα ἀπὸ τὸ δεύτερο οἰκοδόμημα ἦταν πλῆθος ὀστράκων ἐλληνιστικῶν χρόνων, κεφαλές εἰδωλίων, ἀγνύθες καὶ χάνδρα ἀπὸ ὄρεία κρύσταλλο.

5. ΙΚΛΑΙΝΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Στὴν Ἴκλαινα Μεσσηνίας, στὴ θέση «Τραγάνες», ὁ κ. Μιχάλης Κοσμοπούλος συνέχισε τὴν ἀνασκαφὴ σὲ τέσσερα σημεῖα τῆς (εἰκ. 12). Στὸν χῶρο τῶν ἐργαστηρίων ἀποκαλύφθηκαν ἀκόμη τρία δωμάτια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα, σὲ χαμηλότερο ἐπίπεδο, φέρει στὴ μία πλευρὰ του κλίμακα μὲ λίγες βαθμίδες μὲ τὴν ὁποία ἐπικοινωνοῦσε μὲ ἄλλο χῶρο. Μέσα στὸ ἴδιο δωμάτιο βρέθηκε μία μπανιέρα, ἀσάμινθος κατὰ τὴν ὀμηρικὴ ὀνομασία, ἢ ὁποία, κατὰ τὸν ἀνασκαφέα, εἶχε βιοτεχνικὴ χρῆση (εἰκ. 13).

12. Ίκλαινα Μεσσηνίας. Γενική κάτοψη τής ανασκαφής. Σημειώνονται τὰ σημεῖα πὸν ἀνασκάφηκαν τὸ 2015.

13. Ίκλαινα Μεσσηνίας. Δωμάτιο Η2 με την άσάμινθο (τομέας Ι).

14. Ίκλαινα Μεσσηνίας. Δωμάτιο Κ1 με την έστία (τομέας Ι).

Σε άλλο δωμάτιο βρέθηκε κυκλική έστία και γύρω της πέντε πλακοειδείς λίθοι, πάνω στους οποίους πατούσαν όρθιοι ξύλινοι στύλοι που στήριζαν την όροφή γύρω από το όπαϊο, απ' όπου έβγαινε ο καπνός της έστίας (είκ. 14).

Στή ΒΔ. γωνία του άνδρηρου, για το όποιο έχει γίνει λόγος τα προηγούμενα χρόνια, αποκαλύφθηκε στρώμα με τα λείψανα καταστροφής οικόδομήματος που κατείχε τη θέση εκείνη. Βρέθηκαν όρθογώνιοι λίθοι της τοιχοδομίας, τμήμα καμένων ώμων πλίνθων, θραύσματα κονιαμάτων και χάλκινα καρφιά από τις ξυλοδεσιές του κτιρίου. Μερικά καρφιά διατηρούνται μέσα σε καμένα ξύλα. Από την κεραμική χρονολογείται ή καταστροφή στην ΥΕ ΙΙΑ2-ΙΙΒ περίοδο.

Το άνδηρο αποκαλύφθηκε πλήρως μετά την απομάκρυνση μπάζων που είχαν συσσωρευθεί στη ΒΔ. γωνία του κατά τη δεκαετία του 1970 και ή πρόσοψη του τώρα στο σημείο εκείνο είναι θεατή. Στο τμήμα αυτό της πρόσοψης βρέθηκε ταφή γυναικός ώριμης ήλικίας. Η στάση του σκελετού είναι συνεσταλμένη και πάνω από αυτόν βρέθηκαν όστα μικροϋ σκύλου, έριφίου και πουλιού.

Η πλακόστρωτη όδός νοτίως του κτιρίου Χ ανασκάφηκε σε ικανό μήκος, και ή έπιμελημένη κατασκευή της ίσως είναι ένδειξη ότι είχε κάποιον έπίσημο χαρακτήρα και χρήση.

Στή Σικυώνα συνεχίστηκε ή ανασκαφή ΝΑ. και ΒΔ. της άγορᾶς από τον κ. Ίωάννη Λῶλο.

6. ΣΙΚΥΩΝ

Νοτίως της στοᾶς, πέραν των ήδη ανασκαφέντων, απεκαλύφθη όρθογώνιο κτίριο σχεδόν τετράγωνο, των πρώιμων ρωμαϊκών χρόνων, στο όποιο κατά την ύστερη άρχαιότητα έγκαταστάθηκε κάποια βιοτεχνία, όπως προκύπτει από την εύρεση ληνών, δεξαμενής, καθώς και μικροϋ κλιβάνου κεραμικής, μέρος της παραγωγής του όποιου ήταν οικιακά σκεύη, κύπελλα και πρόχοι (είκ. 15).

ΝΑ. της στοᾶς και Α. των περιγραφέντων συνεχίστηκε ή έρευνα δεύτερης στοᾶς, σε κάθετη θέση προς την μεγάλη έλληνιστική (είκ. 16). Αποκαλύφθηκε ο πίσω τοίχος της, το πλάτος της, που έφθανε μόλις τα 4 μέτρα, και μικρό τμήμα του πλακοστρώ-

15. Σικυών. Κτιριακά κατάλοιπα νότια της έλληνοιστικής στοάς.

16. Σικυών. Ἡ δεύτερη στοά, νοτιοανατολικά τῆς ἑλληνιστικῆς στοᾶς.

του δαπέδου της. Ἡ κατασκευή της τοποθετεῖται σὲ πρῶμα χρόνια τῆς ρωμαιοκρατίας.

Βορείως τῆς παλαίστρας, ὅπου εἶχε ἤδη ἀποκαλυφθεῖ μικρὸς ναός, ἐρευνήθηκε ἀποθέτης κεραμικῆς, κυρίως κανθάρων καὶ σκύφων, καθὼς καὶ ὀστῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ὁ ἀνασκαφεὺς χαρακτηρίζει ὡς κατάλοιπα θυσιῶν καὶ τελετουργιῶν. Στὸν χώρο μεταξὺ ναοῦ καὶ παλαίστρας βρέθηκε τμῆμα περιβόλου.

Ἀκόμη βορειότερα τῆς παλαίστρας συνεχίστηκε ἡ ἔρευνα μεγάλου κτίσματος ἀπὸ τὴ διάταξη τῶν μερῶν του καὶ τοῦ μεγέθους του συμπεραίνεται ὅτι εἶναι τὰ λείψανα ἐπαύλεως τῶν ὑστέρων χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, κατασκευασμένης ἀπὸ ὀρθογώνιες λιθοπλίνθους οἱ ὁποῖες ἀνήκουν σὲ παλαιότερα δημόσια κτίρια, ποὺ εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ.

7. ΑΓΙΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Ἡ ἀνασκαφή στὸν Ἅγιο Βασίλειο στὸ Ξηροκάμπι Λακωνίας συνεχίστηκε ἀπὸ τὴν κυρία Ἀδαμαντία Βασιλογάμβρου (εἰκ. 17). Στὴ λεγόμενη Δυτικὴ στοὰ ἀποκαλύφθηκε μιὰ νέα βάση πεσσοῦ ἀπὸ πωρόλιθο.

Στὸν χώρο τοῦ Ἀρχείου συνελέγησαν μερικὲς ἀκόμη δεκάδες θραυσμάτων πινακίδων καὶ δύο πῆλινα σφραγίσματα. Τὰ περισσότερα βρέθηκαν στὸ καθαρὸ μυκηναϊκὸ στρώμα καταστροφῆς τοῦ ὀρόφου, ἐπάνω στὸ δάπεδο καὶ γύρω ἀπὸ δύο μεγάλους πίθους. Κάτω ἀπὸ τὰ θραύσματα τῶν πίθων, ἀποκαλύφθηκαν ὠμές πλίνθοι ψημένες ἀπὸ τὴ φωτιά, τοποθετημένες στὸ δάπεδο, σὲ δύο ἢ τρεῖς στρώσεις. Πιθανὸν σχημάτιζαν κόγχες ἢ ὑποδοχὲς γιὰ τὴ στήριξη τῶν πίθων.

17. Ἅγιος Βασίλειος Λακωνίας. Ἄποψη ἀπὸ ἀέρος τοῦ ἀνεσκαμμένου ΝΔ. τμήματος τῆς Κεντρικῆς Αὐλῆς, τῆς Δυτικῆς στοᾶς καὶ τοῦ Ἀρχείου.

18. Άγιος Βασίλειος Λακωνίας. Τὸ σφράγισμα ἀρ. 10/2014, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ τίτλος ἄναξ.

Κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ ὀρόφου ἀποκαλύπτεται ἓνα παχὺ στρώμα ἐρυθροῦ πηλοῦ, τὸ ὁποῖο προέρχεται ἀπὸ τὴ δόρωσή του. Τὸ μεγαλύτερο κεντρικὸ τμήμα τοῦ δαπέδου εἶναι σχεδὸν ὀριζόντιο καὶ πατὰ ἐπάνω στὸ στρώμα τοῦ πηλοῦ, ἐνῶ πολλὰ ἄλλα τμήματά του βυθίζονται μέσα σὲ αὐτὸ σὲ διάφορες κατευθύνσεις, ἕως καὶ κατακόρυφα. Ἡ θέση τους ὑποδεικνύει τὴν πιθανὴ θέση ὀριζόντιων δοκαριῶν.

Τὸ Ἄρχειο πινακίδων ἀριθμεῖ μέχρι στιγμῆς 119 θραύσματα καὶ περιλαμβάνει φυλλόσχημες καὶ σελιδόσχημες πινακίδες. Τὰ κείμενα ἀναφέρονται σὲ δύο βασικοὺς τομεῖς τῆς λειτουργίας τῶν ἀνακτόρων, συλλογὴ καὶ ἀναδιανομὴ πόρων, ποὺ δηλώνονται μὲ τὴ χρῆση γνωστῶν ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ ἀρχεῖα διοικητικῶν-οἰκονομικῶν ὄρων. Καταγράφονται καταβολὲς φόρων μὲ τὴ μορφή διαφόρων ἀγαθῶν, παροχὲς σὲ ἱερὸ ἢ ἱερά, τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα. Σὲ ἓνα σφράγισμα ἀναφέρεται ὁ τίτλος ἄναξ σὲ γενικὴ πτώση, *wa-na-ko-to* (εἰκ. 18). Σύμφωνα μὲ τὴν κεραμικὴ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ στοά, ἢ καταστροφὴ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ δωματίου τοῦ Ἄρχείου χρονολογεῖται στὴν ΥΕ ΙΙΑ1 - ΙΙΑ2 πρώιμη περίοδο.

Ἀνατολικὰ τοῦ κεντρικοῦ πυρήνα τοῦ Κτιρίου Α ἐρευνήθηκε ἐν μέρει ὁ χώρος 11, ὅπου βρέθηκαν μικροὶ λάκκοι μὲ ἔντονα ἴχνη καύσης, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καλυφθεῖ μὲ στρώμα κιτρινωπῆς

ἀργίλλου. Οἱ λάκκοι αὐτοὶ χαρακτηρίστηκαν ὡς «πυρῆς» καὶ διαπιστώθηκε ὅτι περιέχουν ὑπολείμματα καμένων ὀστέων ζώων καὶ διάφορα μικρὰ πολύτιμα εὐρήματα (χάλκινη αἰχμὴ βέλους, λίθινο ἐπίμηλο ξίφους, χάντρες ἀπὸ ὑαλόμαζα καὶ κορνάλινη, σφραγιδόλιθο, μικροὺς αἰγυπτιακοὺς σκαραβαίους, χρυσὰ ἐπιθήματα κ.ἄ.). Ἡ ἀνασκαφεὺς ὑποθέτει ὅτι πρόκειται γιὰ αὐτεῖο χῶρο, ὁ ὁποῖος πιθανὸν ἀνήκει στὸ Κτίριο Α καὶ συνδέεται μὲ τελετουργίες ποὺ λάβαιναν χώρα σὲ αὐτό.

Στὸ Βόρειο Νεκροταφεῖο ὀλοκληρώθηκε ἡ ἔρευνα τοῦ μεγάλου κτιστοῦ τάφου 21, ὁ ὁποῖος περιεῖχε συνολικὰ περίπου 30 ταφές, μερικὲς πρωτογενεῖς καὶ πολλὲς παραμερισμένες. Ἐρευνηθήκαν δύο τάφοι, ἕνας ἀπλὸς λάκκος μὲ μία πρωτογενῆ ταφὴ καὶ ἕνας κιβωτιόσχημος κτισμένος μὲ μικρὲς σχιστόπλακες, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀκτέριστος καὶ περιεῖχε τρεῖς πρωτογενεῖς ταφές καὶ τέσσερις ἀνακομιδές.

8. ΘΗΒΑ

Μὲ τὴ συνεργασία τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Θηβῶν συνεχίστηκε, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Βασιλείου Ἀραβαντινοῦ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἀρχαίων Θηβῶν.

Ἡ ἔρευνα περιορίστηκε στὸν καλούμενο «Τομέα τοῦ Ἀνακτόρου», μὲ τὴ συνέχιση τριῶν τομῶν Ζ, Α, Ι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτες ὀλοκληρώθηκαν, φθάνοντας ἕως τὰ μυκηναϊκὰ δάπεδα. Ἦρθαν στὸ φῶς πολλὰ κινητὰ εὐρήματα καὶ νέες κατασκευές, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ξεχωρίζει ὁ πεσμένος τοιχογραφικὸς διάκοσμος μυκηναϊκοῦ δωματίου στὴν τομὴ Ζ, ἡ συμπλήρωση τῆς ἀποκάλυψης τοῦ δευτέρου ἀνακτορικοῦ πιθεῶνος στὴν τομὴ Α, καθὼς καὶ ἑλληνιστικὸ ναόσχημο ἠρώο μὲ ἐξέδρα, σχετιζόμενο μὲ κάποια λατρεία.

Στὴν τομὴ Α ἀποκαλύφθηκε ναῖσκος κερραμοσκεπῆς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, κτισμένος μὲ ἀργοὺς λίθους. Στὴ δυτικὴ πλευρὰ ἦταν ἡ εἴσοδος μὲ παραστάδες, κατώφλι καὶ ἀνώφλι. Τὸ δάπεδο ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ μεγάλη λίθινη πλάκα καὶ πλίνθους. Τὰ εὐρήματα ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μνημείου ἦταν ἀγγεῖα, κυρίως πινάκια καὶ φιάλες, πολλὰ ὀστὰ ζώων, ἀνάμεσά τους καὶ ὀλόκληρα κρανία, ποσότητα ὀστρέων, κυρίως ἐδώδιμες πορφύρες, χάλκινα ἐλάσματα, κομβίο ἀπὸ στεατίτη, καμένα τμή-

ματα υαλόμαζας, θραῦσμα ἀγγείου μὲ τὴν ἐπιγραφή ἀγνο-
θέ[του]. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὑπαρξη ὀπῆς
σὲ μία ἀπὸ τὶς πῆλινες πλάκες τοῦ δαπέδου ὑποδηλώνουν, κατὰ
τὸν ἀνασκαφέα, χῶρο λατρείας.

Δίπλα στὸν ναῖσκο ἀποκαλύφθηκε ἐξέδρα ἀπὸ μικροῦς,
ἀργοῦς λίθους. Ποσότητα στάχτης βρέθηκε ἀνάμεσα στὰ κενὰ
τῶν λίθων σὲ ὀλόκληρη τὴν ἄνω ἐπιφάνεια τῆς ἐξέδρας καὶ πλη-
θῶρα ἀγγείων ὑπῆρχε πάνω στὶς στρώσεις τῶν λίθων τῆς καὶ γύ-
ρω ἀπὸ αὐτήν, κυρίως σκυφίδια, πινάκια, ὑδρίες, κύλικες, μυρο-
δοχεῖα, θραύσματα γυναικείων εἰδωλίων, πλῆθος χάλκινων νομι-
σμάτων, καθὼς καὶ τμήματα χάλκινων ἀντικειμένων. Οἱ προσφο-
ρὲς στὸν χῶρο τῆς ἐξέδρας καὶ στὸν ναῖσκο, πρὸς τιμὴν ἄγνω-
στου ἥρωα ἢ θεοῦ, ἐκτείνονται ἀπὸ τὴν πρόμη ἑλληνιστικὴ ἕως
καὶ τὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ. Στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὰ ἀποκαλυφθέντα
τὸ 2014 μνημεῖα λατρείας βρέθηκε τὸ 2015 ἐγκατάσταση μὲ μαρ-
μάρινη φιάλη χωρὶς πυθμένα, τοποθετημένη πάνω ἀπὸ μαρμάρι-
νη τράπεζα προσφορῶν, γιὰ τὴν προσφορὰ χοῶν κατὰ τὴν τε-
λούμενη λατεία. Τὰ νέα εὐρήματα συμπληρῶνουν παλαιότερα,
ὡς καὶ τὴν ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή στοὺς Σαμόθρακες θεοὺς. Ὁ
ναῖσκος καὶ ἡ ἐξέδρα ἐδράζονται στὸ μυκηναϊκὸ στρώμα κατα-
στροφῆς καὶ στοὺς ὑποκείμενους τοίχους καὶ πίθους τῆς ἀνακτο-
ρικῆς ἀποθήκης, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουν ἀποξηλώσει ἢ παραβιάσει.

Ἡ ἀνασκαφὴ συμπλήρωσε τὴν εἰκόνα τῶν ἀνακτορικῶν
δωματίων νοτίως τοῦ «θησαυροφυλακίου» καὶ τοῦ «δωματίου
τῶν πίθων». Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς νέας ἀποθήκης πίθων βρέθηκαν
τρεῖς ἀκόμη πίθοι, καθὼς καὶ δύο θῆκες πίθων σὲ μυκηναϊκὸ
στρώμα τῆς ΥΕ ΠΙΒ2 περιόδου, πάχους ἑνὸς περίπου μέτρου
(εἰκ. 19). Οἱ πίθοι καὶ οἱ θῆκες τοὺς ὀριοθετοῦνταν καὶ στερεώ-
νονταν περιμετρικὰ μὲ συμπαγῆ κατασκευὴ ἀπὸ πηλὸ ἀνάμεικτο
μὲ στρώσεις λευκῆς μάρμας, ποὺ ἐδράζεται ἀπευθείας στὸ μυκη-
ναϊκὸ δάπεδο. Ἐνας ἐπιμήκης χῶρος, ὀριοθετημένος μὲ παχύτε-
ρο στρώμα πηλοῦ ἀνάμεσα στὶς ἀποθηκευτικὲς ἐγκαταστάσεις,
ἀποτελοῦσε ἐπιφάνεια χρήσης ἢ διάδρομο γιὰ διέλευση καὶ
πρόσβαση στοὺς πίθους οἱ ὁποῖοι προορίζονταν γιὰ τὴν ἀποθή-
κευση λαδιοῦ ἢ κρασιοῦ. Χαρακτηριστικὸ εὐρημα εἶναι θήλα-
στρο ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ πίθου, τὸ ὁποῖο φέρει ἔντονα ἴχνη καύ-
σης. Ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν δύο θηκῶν περισυλλέχθησαν ὁστέι-

19. Θήβα. Πίθοι και θήκες διατεταγμένα σε σειρές στο έσωτερικό της αποθήκης των πύλων του μυκηναϊκού ανακτόρου.

20. Θήβα. Τò τοιχογραφικό σύνολο από τò γέμισμα του δαπέδου του μυκηναϊκού ανακτόρου.

νες γραφίδες με έντονα ίχνη καύσης, καθώς και χάλκινη βελόνη ή γραφίδα.

Ἡ τομὴ Ζ ἀνασκάφηκε φέτος στὸ σύνολό της. Ὁ καθαρισμὸς τοῦ δαπέδου της ἔφερε στὸ φῶς ἐπιτοίγια κονιάματα. Ἡ μερική ἀφαίρεσή τους ἀποκάλυψε συνανήκοντα τμήματα τοιχογραφικοῦ συνόλου (εἰκ. 20) ἀπὸ διακοσμητικὴ ζώνη μὲ τρέχουσα σπείρα, στὶς γωνίες τῆς ὁποίας προσαρμόζονται ἄνθη κρινοπαπύρου, καθὼς καὶ σειρὰ ροδάκων, ὅλα πλαισιωμένα ἀπὸ ὀδοντωτὸ κόσμημα. Ἡ διακοσμητικὴ ζώνη πλαισίωνε χαμηλὰ μεγάλη τοιχογραφικὴ σύνθεση ποὺ περιλάμβανε γυναικεῖες μορφές σὲ φυσικὸ μέγεθος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν εὕρεση θραυσμάτων λευκῶν γυναικείων ποδιῶν καὶ φορεμάτων σὲ μплὲ βάθος.

Ἡ τομὴ Ι, πρὸς Ν. τῆς τομῆς Ζ, ἀνασκάφηκε μέχρι τοῦ ἑλληνιστικοῦ στρώματος καὶ ἀπέδωσε ἀρχιτεκτονικὰ κατάλοιπα ποὺ χρονολογοῦνται ἕως καὶ τὴν ὑστερορωμαϊκὴ - παλαιοχριστιανικὴ περίοδο. Τὸ ὑστερορωμαϊκὸ στρῶμα, πάνω στὸ ὁποῖο ἐδράζονταν οἱ κατασκευές αὐτές, ἀπέδωσε χάλκινα νομίσματα, τμήματα ὑάλινων ἀγγείων, χάλκινα ἐνώτια, μολύβδινα σταθμά, μάζες χαλκοῦ καὶ μολύβδου. Πιθανῶς ἀνήκουν σὲ χῶρο μὲ ἐμπορικὸ ἢ ἐργαστηριακὸ χαρακτήρα.

Μὲ τὴ συνεργασία τῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων Θηβῶν, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Ἰωάννη Μυλωνόπουλου, συνεχίστηκε ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ὀγχηστοῦ στὴ Βοιωτία, στὴ θέση Στενὴ Μαυρομματίου.

Τὸ τραπεζοειδὲς κτίσμα βορείως τῆς ἀρχαϊκῆς στοᾶς διαπιστώθηκε ὅτι εἶναι κλειστὸς χῶρος μὲ θύρα στὸν βόρειο ἴσως καὶ στὸν ἀνατολικὸ του τοῖχο. Ἐντοπίσθηκε τὸ κατώφλι τοῦ βόρειου τοίχου μὲ τὸν στροφέα γιὰ τὴ στρόφιγγα τῆς θύρας καὶ ἀποκαλύφθηκαν τμήματα τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου. Βρέθηκε σημαντικὸς ἀριθμὸς ἑλληνιστικῶν κεραμίδων καὶ ἐλάχιστα λείψανα καμένου ξύλου. Τὰ εὐρήματα δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἀπόδοση τῆς καταστροφῆς σὲ φωτιὰ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει ὡς αἰτία τὴ ρωμαϊκὴ καταδρομὴ στὸ ἱερὸ τὸ 171 π.Χ. Ἴσως τὸ κτίριο νὰ ὑπέστη ζημιές ἢ ἀκόμη καὶ νὰ καταστράφηκε πλήρως ἀπὸ σεισμό.

9. ΟΓΧΗΣΤΟΣ
ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Κατὰ τὸν ἀνασκαφέα ἡ εὕρεση χάλκινου νομίσματος τοῦ Φιλίππου Β΄ δείχνει ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ τραπεζοειδοῦς κτιρίου πρέπει νὰ ἔγινε ἀμέσως μετὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ Βοιωτικοῦ Κοινοῦ στὴν Ὀγγηστὸ τὸ 338 π.Χ. Δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἐξερευνηθεῖ τὸ κτίριο ποὺ εἶχε ταυτιστεῖ μὲ νὰδὰ στὰ ἀνατολικά τοῦ ἀρχαικοῦ στωικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἶναι κατασκευασμένο ἀπὸ τοπικὸ ἐξαιρετικὰ μαλακὸ ἀσβεστόλιθο, ὁ ὁποῖος καταστρέφεται γρήγορα ὅταν ἐκτεθεῖ στὶς ἀτμοσφαιρικές μεταβολές. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ὁ χώρος παρέμεινε καλυμμένος μὲ γεωτάπητα καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἡ ἀνασκαφὴ στὴ θέση Β ἐπικεντρώθηκε στὴν ἔρευνα τοῦ μεγάλου ὀρθογώνιου οἰκοδομήματος καὶ τῆς κυκλικῆς κατασκευῆς (διαμέτρου 40 περίπου μέτρων) ποὺ εἶχαν ταυτιστεῖ ἤδη τὸ 2014 μέσῳ τῆς γεωμαγνητικῆς διασκόπησης τοῦ χώρου. Ἀποκαλύφθηκε ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ οἰκοδομήματος, μήκους ἄνω τῶν 24 μέτρων καὶ πλάτους περίπου 4 μέτρων, ποὺ ἔχει κατασκευαστεῖ μὲ ὀρθογώνιους λιθοπλίνθους ἀπὸ τοπικὸ μαλακὸ ἀσβεστόλιθο. Σημαντικὰ εἶναι τὰ πῆλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς ἀνωδομῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἀνήκουν σὲ σίμη μὲ γραπτὴ διακόσμηση (εἰκ. 21). Ἡ κεραμικὴ, τὰ πῆλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ τὰ νομίσματα δείχνουν ὅτι τὸ κτίριο χρονολογεῖται στὸν ὕστερο 4ο αἰώνα. Στάθηκε ἐπίσης δυνατὸ νὰ ἀνασκαφεῖ ἓνα μικρὸ τμῆμα τῆς κυκλικῆς κατασκευῆς, κατασκευασμένης ἀπὸ

21. Ὀγγηστὸς Βοιωτίας. Πῆλινο ἀρχιτεκτονικὸ μέλος τῆς ἀνωδομῆς τοῦ μεγάλου ὀρθογώνιου οἰκοδομήματος.

λίθους πλάτους 80 εκ. έκαστος. Ἐν καὶ ἡ κεραμικὴ ποὺ βρέθηκε δὲν εἶναι ἐνδεικτικὴ, ὁ συσχετισμὸς τῆς κυκλικῆς κατασκευῆς, μὲ τὸ μεγάλο ὀρθογώνιο οἰκοδόμημα φανερώνει ὅτι πρόκειται γιὰ κατασκευὴ ποὺ πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνέγερση τοῦ ὀρθογώνιου οἰκοδομήματος.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 2015 ἐπιβεβαίωσαν τὴν ἄποψη ὅτι πρόκειται γιὰ χῶρο λατρείας, ὅπου τὰ ἀναθήματα εἶναι κυρίως ἀπὸ χαλκὸ (ὄπλα, ἀθλητικὰ σκεύη, τμήματα ἵπποσκευῶν, ἴσως ἀναθηματικὰ ἀσπίδια, κοσμήματα). Βρέθηκαν ἀκόμη ἀρκετὰ χαράγματα καὶ ἑπτὰ νομίσματα, δύο ἀργυρὰ ἀπὸ τὴ Χαλκίδα, τέσσερα χάλκινα θηβαϊκὰ καὶ ἓνα χάλκινο μακεδονικόν. Τὰ χαλκιδικὰ ἀργυρὰ τοῦ ὕστερου 4ου αἰ. π.Χ. μποροῦν ἴσως νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴ σύντομη συμμετοχὴ τῆς Χαλκίδας στὸ Κοινὸ τῶν Βοιωτῶν ἀπὸ τὸ 308 μέχρι τοῦ 304 π.Χ. Βρέθηκαν ἀκόμη τμήματα βάσεων καὶ δωρικῶν κιονοκράνων μικροῦ μεγέθους, καὶ θραῦσμα πιθανῶς περιρραντηρίου, ὡς καὶ θραύσματα ἰωνικῶν κιόνων ἀπὸ ἀσβεστόλιθο, καλυμμένα μὲ λευκὸ κονίαμα.

Στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος στὸν Θέρμο τῆς Αἰτωλίας ἔγινε νέα ἔρευνα ἀπὸ τὸν κ. Ἰωάννη Παπαποστόλου, ἀνασκαφέα τοῦ ἱεροῦ μετὰ τὸν Γεώργιο Σωτηριάδη καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Ρωμαῖο. Ὑπενθυμίζεται ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Ἐταιρεία ἔχει ἐκδώσει τρεῖς τόμους δημοσιεύσεων τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ πρώιμου Θέρμου ἀπὸ τὸν κ. Παπαποστόλου.

10. ΘΕΡΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ

Τώρα τὸ κύριον καὶ ἐπίσημον μέρος τοῦ χώρου ἔχει ἀνακτήσει τὴν ἀρχαία φυσιογνωμία του. Ἀλλὰ ἡ ἀποκάλυψη τῶν ἀρχαίων καταλοίπων τοῦ Θέρμου δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ, ἐνῶ παλαιὰ εὐρήματα χρειάζονται συμπληρωματικὲς ἔρευνες.

Κατὰ τὴν νέα περίοδο τῶν ἀνασκαφῶν ἄρχισε ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ ἐπικλινοῦς χώρου πρὸς Α. τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῆς ἀγορᾶς. Ὁ χῶρος αὐτὸς εἶχε δεχθεῖ ἀρχαία διαμόρφωση καὶ κατασκευάσματα τῶν ὁποίων κατάλοιπα μένουν κατὰ χώραν ἢ εἶναι διάσπαρτα. Ἡ ἔρευνα ἀποκάλυψε δύο μνημειώδη λίθινα κλιμακοστάσια, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν στὰ δύο ἀνοίγματα ἐξόδου ποὺ ὑπάρχουν στὸν ὀπίσθιο τοῖχο τῆς στοᾶς. Ἡ μεταξὺ τους ἀπόσταση εἶναι 40 μ. περίπου. Σώζεται μόνον τὸ κατώτερο

22. Θέρος. Τὸ βόρειο κλιμακοστάσιο.

μέρος τῶν κλιμακοστασίων, τοῦ βόρειου ἑπτὰ (εἰκ. 22), τοῦ νότιου δέκα βαθμίδες (εἰκ. 23), κατασκευασμένες ἀπὸ ἀσβεστολιθικῆς λιθοπλίνθους, ἰσοῦψεῖς ἀλλὰ ἄνισου μήκους, συναρμοσμένες μὲ τρόπο ἰσοδομικὸ ἐπιμελῆ. Ἡ βόρεια κλίμαξ ἔχει πλάτος 4,80, ἡ νότια 6,80, ὅσο καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἀνοίγματα ἐπικοινωνίας τῆς στοᾶς μὲ τὸν πρὸς Α. χώρο. Τὸ διάστημα μεταξὺ κλιμάκων καὶ στοᾶς, 2 μ. περίπου, εἶναι πλακόστρωτο.

Ὅτι οἱ βαθμίδες ποὺ ἀποκαλύφθηκαν ὡδηγοῦσαν στὸ ἴδιο ὑψηλότερο ἄνδηρο τῆς κλιτύος εἶναι πιθανό, ἀλλὰ ὄχι βέβαιο. Πάντως τὸ νότιο κλιμακοστάσιο σχετίζεται μὲ τὸν γνωστὸ ἰσχυρὸ ἀναλημματικὸ τοῖχο τοῦ νοτιοανατολικοῦ μέρους τοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος στρέφει πρὸς Α. καὶ πλευρίζει τὶς βαθμίδες κατὰ τὸ νότιο ἄκρο τους. Ἡ μνημειώδης κατασκευὴ καὶ ὁ ἰσχυρὸς ἀναλημματικὸς τοῖχος ὑποδηλώνουν ὅτι οἱ κλίμακες ἔφεραν σὲ χώρο ἢ χώρους ἐκτεταμένους, μὲ μεγάλα καὶ σημαντικὰ κτίσματα. Ἐνδείξεις ὡδηγοῦν στὴν ἄποψη ὅτι τὰ δύο νέα κλιμακοστάσια κατασκευάσθηκαν τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἀγορᾶς, δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὴ μακεδονικὴ εἰσβολὴ τοῦ 218 π.Χ.

Στὸν ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Λυσείου ἔγιναν δύο τομῆς, ὑπὸ τὸ κατώφλι τῆς διπλῆς εἰσόδου στὸν σηκὸ καὶ ὑπὸ τὴ βάση κίονος

23. Θέρμος. Τὸ νότιο κλιμακοστάσιο.

τῆς πρόστασης. Ἰχνη χρήσης τοῦ χώρου σὲ προγενέστερη τοῦ ναοῦ ἐποχὴ δὲν βρέθηκαν. Πιθανὴ εἶναι ἡ κατασκευὴ τοῦ ναοῦ στὴν Ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ μετὰ ἀπὸ τὴ μακεδονικὴ εἰσβολὴ καὶ ὄχι, ὅπως ἕως τῶρα θεωρεῖται, στὸν πρῶμο 60 αἰ. π.Χ.

Συνεχίστηκε ἡ ἀνασκαφὴ στὴν ἀκρόπολη τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου στὴ Σίφνο ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς κυρίας Χριστίνας Τελεβάντου, στὸ ΝΔ. τμῆμα τοῦ ἱεροῦ τῶν ἱστορικῶν χρόνων (εἰκ. 24), στὸν γεωμετρικὸ Ναὸ Α (Φάση Α), στὸ τμῆμα τοῦ ποῦ δὲν ἐπικαλύφθηκε ἀπὸ τὸν μεταγενέστερο ἀρχαῖκὸ Ναὸ Β. Στὴν ἔκταση αὐτὴ ὑπάρχουν συνολικὰ δέκα κατασκευές, ἀπὸ τίς ὁποῖες μία πιθανότατα εἶναι βωμὸς. Βρίσκονται ὅλες στὸ ἴδιο ἐπίπεδο καὶ πάνω ἀπὸ στρωμὰ γεωμετρικῶν χρόνων, ὅπου βρέθηκε ἀρκετὴ ποσότητα κεραμικῆς καὶ ἄλλα εὐρήματα, καθὼς καὶ στάχτη. Τὸ ΝΑ. τμῆμα τοῦ χώρου ἔχει ὑποστρεῖ ἀναταράξεις κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὴν κεφαλὴ εἰδωλίου ποῦ βρέθηκε σὲ ἰκανὸ βάθος.

Συνεχίστηκε ἡ ἀνασκαφὴ στὸν χώρο ποῦ βρίσκεται νοτιοανατολικὰ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ καὶ σὲ ἐπαφὴ μ' αὐτό

11. ΑΓ. ΑΝΔΡΕΑΣ
ΣΙΦΝΟΥ

24. Άγ. Ανδρέας Σίφνου. Τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ἀνώτερου στρώματος.

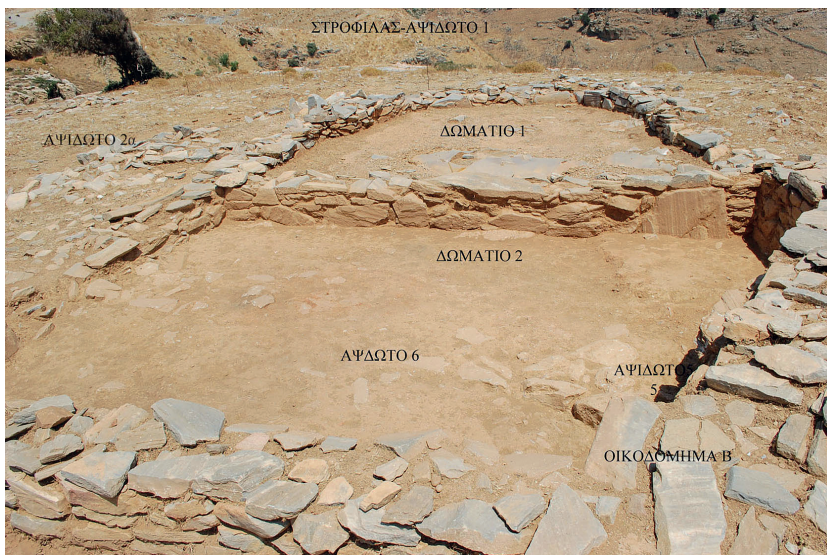
25. Άγ. Ανδρέας Σίφνου. Χῶρος 2, ΝΑ. τοῦ Ἱεροῦ, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν. Ὅρατὸ τὸ στρώμα σφράγισης-καταστροφῆς τῆς πρωιμότερης φάσης.

(εικ. 25). Βεβαιώθηκε ότι υπάρχουν δύο οικοδομικές φάσεις. Ἡ νεότερη μαρτυρεῖται ἀπὸ ἐπίχωση μὲ λίθους καὶ χῶμα, στὴν ὁποία βρέθηκε ἀρκετὴ ποσότητα ὀστράκων, ἀνάμεσά τους καὶ μυκηναϊκῶν χρόνων, καθὼς καὶ ὀψιανοί.

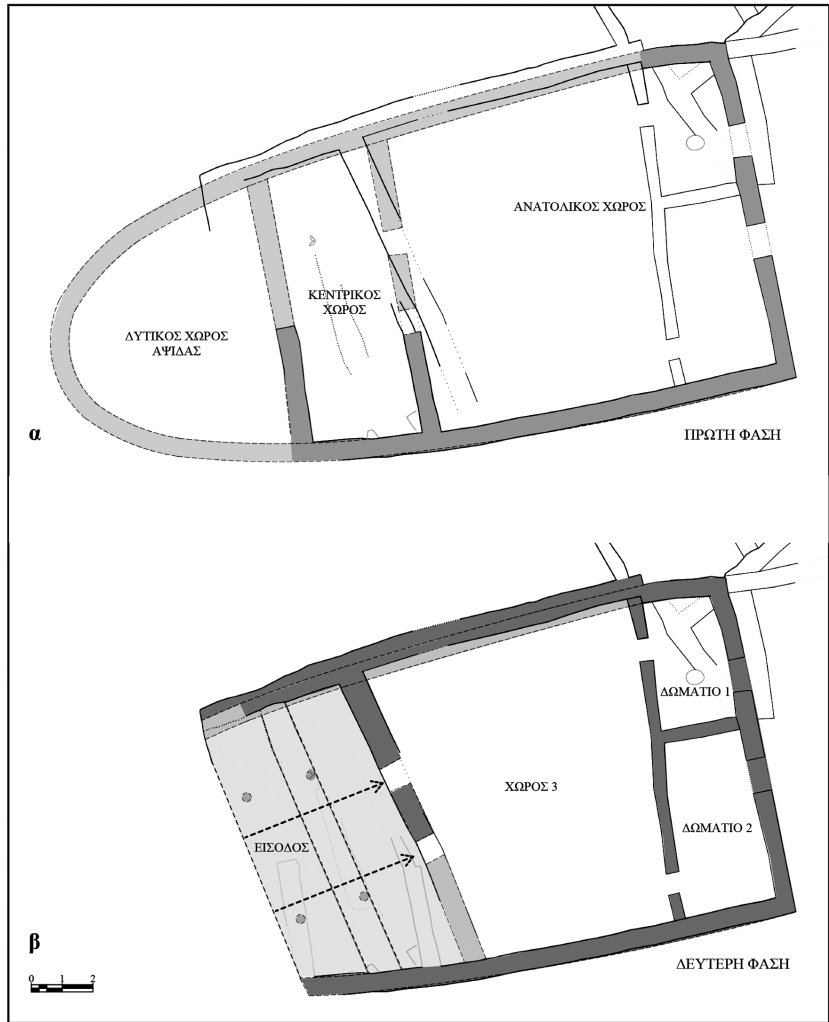
Στὸν Στρόφιλα Ἄνδρου συνεχίστηκε ἀπὸ τὴν κυρία Χριστίνα Τελεβάντου ἡ ἔρευνα τοῦ τειχισμένου νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ. Ἡ ἀνασκαφὴ βόρεια, σὲ συνέχεια τοῦ ἤδη ἀνασκαμμένου χώρου, ἀποκάλυψε τὸ βραχῶδες ἐπικλινὲς ἔδαφος γεμάτο ρωγμές, ἀκατάλληλο γιὰ βραχογραφίες. Ὡστόσο σὲ μικρὴ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια ὑπάρχει βραχογραφία ποὺ εἰκονίζει τρία πλοῖα. Τὸ κατώτερο καὶ μεγαλύτερο ἔχει ἀνασηκωμένη τὴν πλώρη καὶ πιθανὸν φέρει εἶδος σημαίας. Περίπου στὸ κέντρο του διακρίνεται ἀνθρώπινη μορφή μὲ ὑψωμένα καὶ ἀνοιχτὰ χέρια σὲ στάση δέησης.

Δίχωρο ἀψιδωτὸ κτίσμα, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ τμήμα συγκροτήματος τριῶν ἀψιδωτῶν κτιρίων, ὑπέστη καταστροφή μέρους του ὅταν οἰκοδομήθηκε πάνω σὲ αὐτὸ τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα Β (εικ. 26). Φέτος ἀνασκάφηκε τὸ δωμάτιο αὐτό, τὸ ὁποῖο ἴσως ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸ ἀψιδωτὸ 2α, ἀπὸ ὅπου φαίνεται

12. ΣΤΡΟΦΙΛΑΣ ΑΝΔΡΟΥ

26. Στρόφιλας Ἄνδρου. Ἀψιδωτὸ 1 ἀπὸ τὰ δυτικά.

27. Στρόφιλας Άνδρου. Οικοδόμημα Β, κάτοψη τής πρώτης και δεύτερης οικοδομικής φάσης (σχ. Χ. Α. Τελεβάντου - Μ. Μπία).

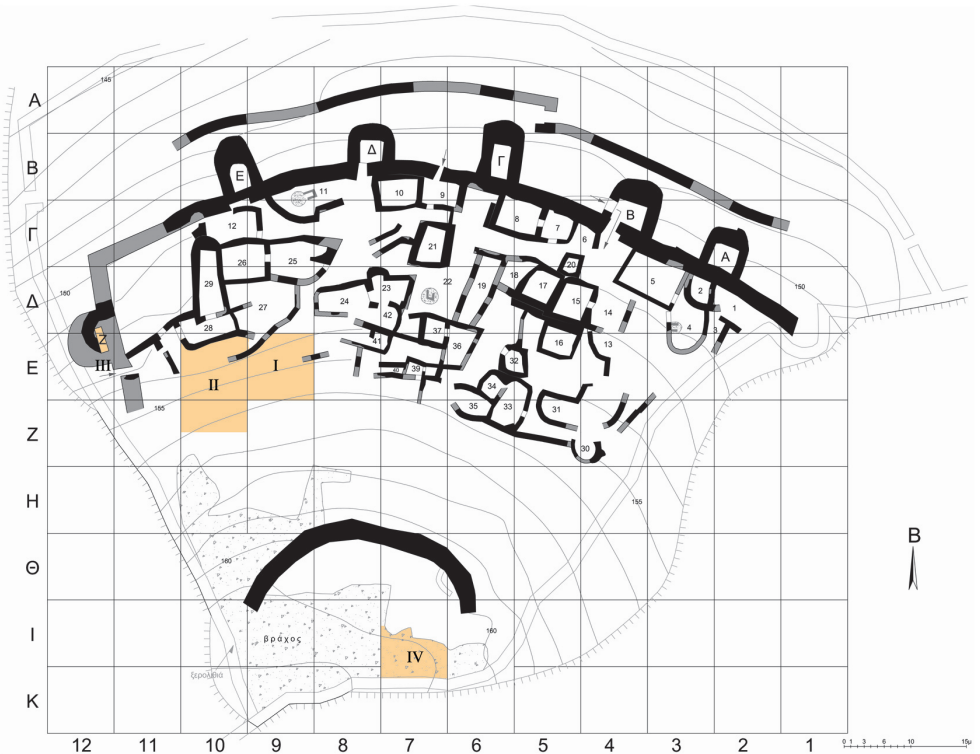
ὅτι γινόταν ἡ εἴσοδος στὸ κτίριο. Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὰ δύο ἀψιδωτὰ 1 καὶ 2α θὰ ἀποτελοῦσαν ἐνιαῖο κτίριο. Ἡ ἀνασκαφὴ ἔδωσε σημαντικὰ στρωματογραφικὰ στοιχεῖα. α) Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ ἀποκαλύφθηκε τμῆμα τῆς ἀρχικῆς φάσης, δηλαδὴ τοῦ παλαιότερου δυτικοῦ τοῖχου τοῦ ἀψιδωτοῦ 1, κάτω ἀπὸ τὸν βόρειο τοῖχο τοῦ οικοδομήματος Β. Ἐπίσης ἀπὸ αὐτὴ τὴ φάση

βρέθηκε ή αποκομμένη βόρεια άκρη του δυτικού τοίχου, ό οποίος είχε αντικατασταθεί από άλλο νεότερο. Η συνέχειά του προς τὰ νότια είχε βρεθεί παλαιότερα κάτω από τὸ δάπεδο του δωματίου 1 του οικοδομήματος Β και αποτελούσε τὸν δυτικό τοίχο του άψιδωτου 2β. β) Κάτω από τὸν νότιο τοίχο και τὸ δάπεδο του δωματίου 2 βρέθηκαν τμήματα από δύο άλλα άψιδωτά κτίρια, τὰ όποια φαίνεται ότι είχαν αντίθετο προσανατολισμό μεταξύ τους.

Δυτικά του χώρου 3, από όπου θὰ ήταν ή τελευταία είσοδος στο κτίριο, είχε βρεθεί λιθοστρωτο, τὸ όποιο αποτελούσε τὸ υπόστρωμα κλίμακας με τρεις πλατιές, χαμηλές βαθμίδες παράλληλα και σὲ έπαφή με τὸν δυτικό τοίχο του χώρου 3. Στο νότιο τμήμα του διασώζεται άνοιγμα θύρας, και πιθανότατα λόγω του μεγάλου πλάτους και κατά αντίστοιχία τῶν δύο θυρῶν τής ανατολικής πλευρᾶς νὰ υπήρχε και δεύτερη θύρα στο βόρειο τμήμα του. Ένσωματωμένα στο υπόστρωμα τής κλίμακας είναι και τὰ θεμέλια παλαιότερου τοίχου. Δοκοθήκη για τήν στερέωση ξύλινου υποστυλώματος δείχνει ότι υπήρχε στέγαση τής κλίμακας.

Τὰ ως τώρα στοιχεία τεκμηριώνουν τέσσερις οικοδομικές φάσεις στην περίοδο τής Τελικής Νεολιθικής περιόδου στην περιοχή του οικοδομήματος Β και του άψιδωτου 1, όπου και τὸ ιερό (είκ. 27). Στην τελική φάση πραγματοποιείται μια εϋρύτερη διαμόρφωση με κεντρικό στοιχείο τὸ ιερό, τὸ όποιο στα ανατολικά και νότια όρίζεται από τὸν δυτικό τοίχο του δωματίου 2 του άψιδωτου 1 και τὸν βόρειο του οικοδομήματος Β αντίστοιχα. Ο τελευταίος έγινε πλατύτερος, ένδεχομένως για λόγους στέγασης και του ιεροϋ (τοποθέτηση δοκαριῶν), τὸ όποιο δέν αποκλείεται στην άρχική του μορφή νὰ ήταν υπαίθριο. Στα κινητὰ εϋρήματα συμπεριλαμβάνονται θραύσματα χρηστικής χονδροειδοϋς κεραμικής, λίθινα αντικείμενα και όψιανόι.

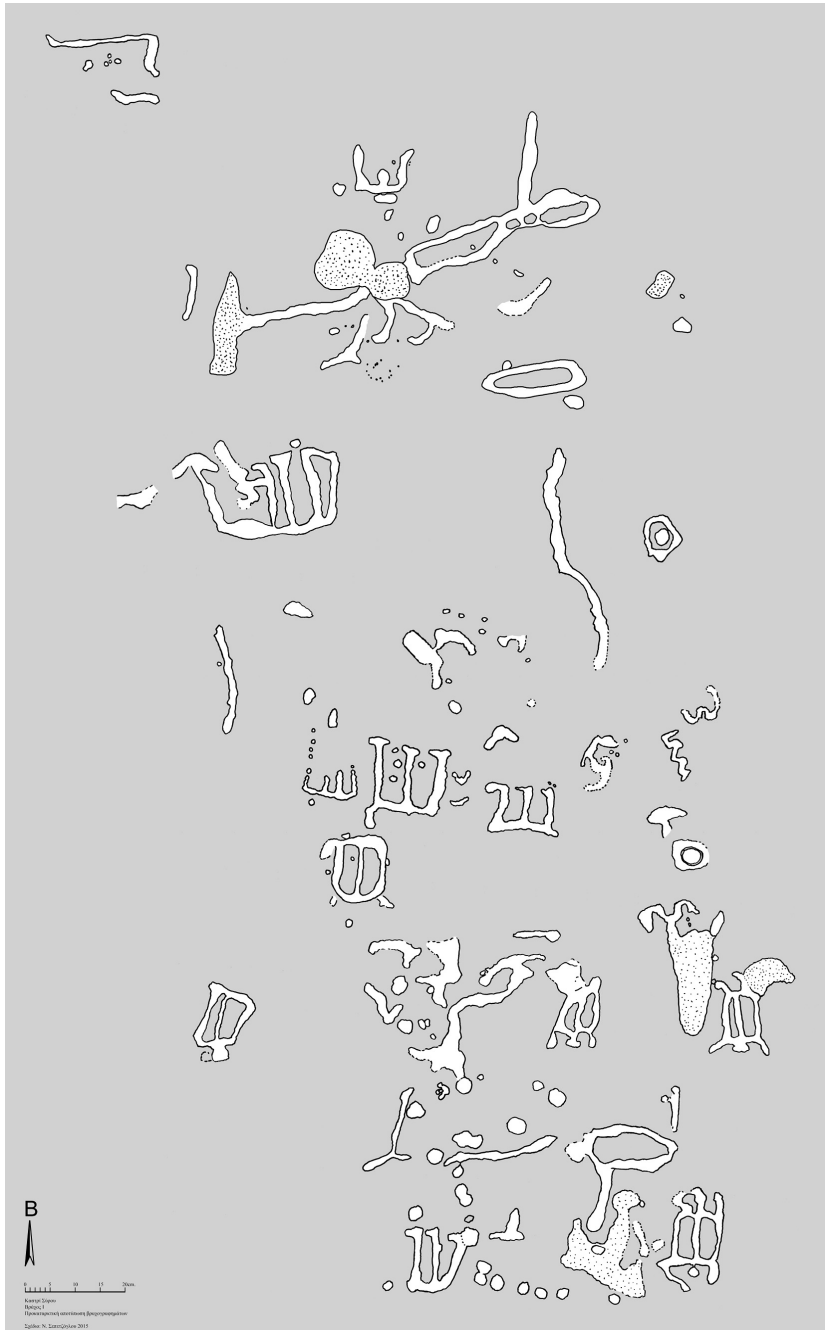
Στη Χαλανδριανή Σύρου, στη θέση Καστρί, ή κυρία Μαρίζα Μαρθάρη συνέχισε τήν έρευνα για τήν εϋρεση βραχογραφιῶν. Κατά τήν περίοδο του 2014 έντοπίσθηκαν βραχογραφίες κυρίως σὲ μία περιοχή στο βορειοδυτικό τμήμα του οικισμού. Τὸ 2015 έγινε πιό συστηματική θεώρηση τῶν βράχων στο βορειοδυτικό

28. Χαλανδριανή Σύρου. Κάτοψη του οικισμού του Καστριού με σημειωμένες τις ομάδες βραχογραφιών που ἐπισημάνθηκαν κατά τὸ 2014 (III) καὶ 2015 (I, II, IV) (σχ. Θόδωρον Χατζηθεοδώρου).

τιμήμα τοῦ οἰκισμού, ὅπου ἐπισημάνθηκαν δύο ομάδες βραχογραφιών (εἰκ. 28).

Πολλὲς βραχογραφίες ἔχουν φιλοτεχνηθεῖ σὲ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια βράχου. Διακρίνονται ἀρκετὰ πράγματα, ἄλλα περισσότερο καὶ ἄλλα λιγότερο σαφῆ, ἀνάλογα μὲ τὴ φθορὰ ποὺ ἔχει ὑποστῆι κάθε βραχογράφημα καὶ μὲ κατάλληλο φωτισμό, καὶ εἶναι χαραγμένα μὲ κάποια τάξη. Στὸ κέντρο τῆς σύνθεσης φαίνεται νὰ ὑπάρχει σειρὰ τριῶν πλοιαρίων (εἰκ. 29). Παράσταση ποὺ ἐπαναλαμβάνεται θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἀπεικόνιση τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς. Φαίνονται καθαρὰ χέρια καὶ πόδια. Ἐνα τρίτο σχῆμα ποὺ διακρίνεται μὲ σαφήνεια θεωρεῖται ἕως τώρα ὅτι εἰκονίζει ἀνθρώπινο πέλμα.

29. Χαλανδριανή Σύρου. Ἡ ομάδα βραχογραφιῶν I ἀπὸ τὰ νότια (σχ. Νίκου Σεφετζόγλου).

14. ΖΩΜΙΝΘΟΣ
ΚΡΗΤΗΣ

Στη Ζώμινθο Κρήτης ή κυρία Έφη Σαπουνά Σακελλαράκη ολοκληρώνει βαθμηδόν την μεγάλη ανασκαφή του Κεντρικού Κτιρίου (είκ. 30).

Ο μεγάλος κεραμεικός κλίβανος βορείως του εργαστηριακού χώρου 13, που χρησιμοποιε για τὸ ψήσιμο μεγάλων ἀγγείων, ἀποκαλύφθηκε πλήρως. Σώζεται ὁ κεντρικὸς πεσσός, ἐνῶ ἡ πῆλινη ἐσχάρα διατηρήθηκε ἀποσπασματικά. Ὁ χώρος 57α χρησιμοποιε σαν βοηθητικὸς χώρος τοῦ ἐργαστηρίου.

Τοῦ χώρου 57 (είκ. 31) ἀνασκάφηκε τὸ ἰσόγειο τμήμα του, πὸν εἶχε πρόσβαση ἀπὸ τὸν διάδρομο 18 μὲ ἀνοιγμα στὴ ΝΑ. γωνία, ἐνῶ δευτέρα εἴσοδος ἀπὸ δυτικὰ ἀποκαλύφθηκε στὴ ΒΔ. γωνία του. Ὁ χώρος 57 εἶναι σημαντικὸς, μὲ πλακόστρωτο ἀπὸ ἀσβεστολιθικὲς πλάκες, δάπεδα καὶ θρανία στὸν βόρειο, ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ τοῖχο, πὸν περιβάλλουν ἐστία. Μεταξὺ τοῦ

30. Ζώμινθος. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ 2015.

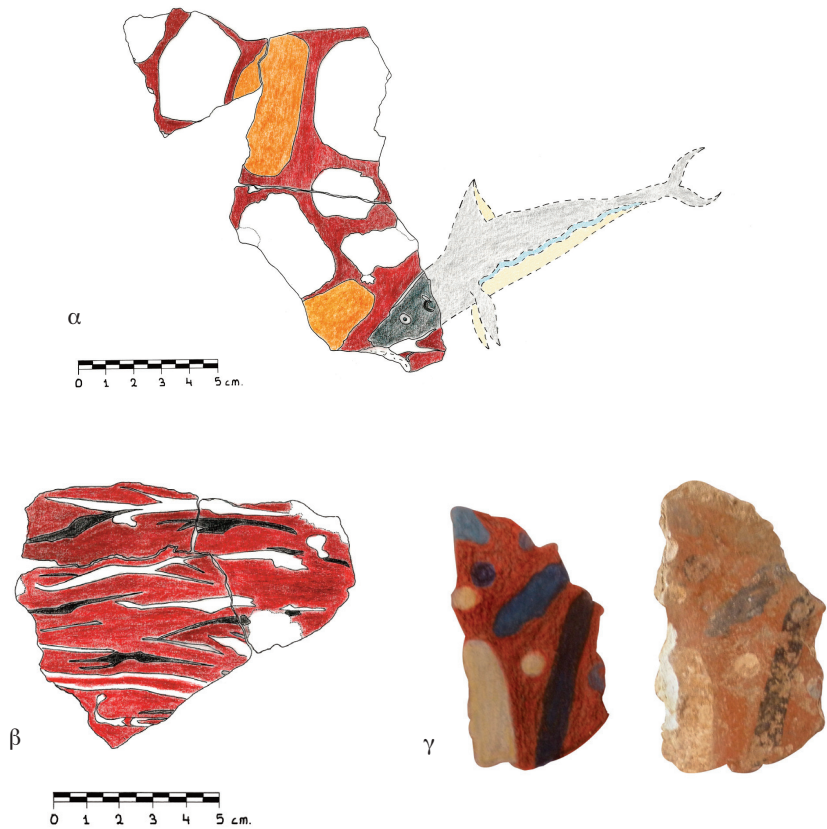
31. Ζώμινθος. Ο χώρος 57 με πλακόστρωτο από ασβεστολιθικές πλάκες και θρανία στον βόρειο, ανατολικό και δυτικό τοίχο.

πλήθους τῶν πήλινων αντικειμένων βρέθηκε χάντρα από ἔλεφαντόδοντο.

Κάτω ἀπὸ τὸν χώρο 56 ὑπῆρχε παλαιότερο πολύθυρο, τοῦ ὁποίου ἀποκαλύφθηκε τὸ ἓνα σκέλος. Τὸ ἄλλο σκέλος (ἀπὸ Β. πρὸς Ν.) εἶχε ἀνασκαφῆ τὸ 2014. Στὸν χώρο 27, ποὺ συνδέεται μὲ τὸν ἐργαστηριακὸν χώρο 17, κάτω ἀπὸ πυκνὸ στρώμα μεγάλων λίθων, ὅπως σὲ ὅλο τὸ κτίριο, βρέθηκε πλήθος ἀγγείων πεσμένων ἀπὸ ράφια, τριπτήρων, καθὼς καὶ χάλκινη περόνη. Στὸν διπλανὸν χώρο 58, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποτελοῦσε ἀρχικὰ ἐνιαῖον χώρον μὲ τὸν 27, ἀλλὰ μετὰ τὸν σεισμὸν τῆς ΥΜ ΙΑ περιόδου χωρίστηκε μὲ τοῖχο, βρέθηκε μία λίθινη τράπεζα καὶ δίπλα ἀκριβῶς ἐστία.

Τοῦ χώρου 37 ἀνασκάφηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἄνω ὀρόφους. Στὸ τμήμα αὐτὸ τὸ δάπεδο ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ πηλό, λεπιδόχωμα καὶ μικρὲς πλάκες σχιστολίθου πάνω σὲ χοντρά δοκάρια. Στῆ ΒΔ. γωνία βρέθηκε πλήθος ἀγγείων ΥΜ ΙΑ περιόδου, ὅπως γραπτὲς πρόχοι, σφαιρικὸν ρυτὸ, λίθινο φωλεόσχημο ἀγγεῖο, καθὼς καὶ τριπτήρες.

Στὸν χώρον 35α σημαντικὴ ὑπῆρξε ἡ ἀποκάλυψη μεγάλου τμήματος τοιχογραφίας ἀπὸ ἄνω ὀροφον, τὸ ὁποῖο εἶχε ὑποστῆ

32α-γ. Ζώμινθος. Τμήματα τοιχογραφιών. α. Δελφίνι σὲ βράχο. β. Ἀρχιτεκτονικὸ θέμα. γ. Φυτικὰ θέματα.

στὸ ἀνατολικὸ τμήμα του μεγάλη καταστροφή ἀπὸ βανδάλους στὶς ἀρχὲς τοῦ 2015. Τῆς τοιχογραφίας ἔχει φανεῖ τμήμα δελφινιοῦ σὲ βράχο, ἀρχιτεκτονικὸ καὶ φυτικὰ θέματα (εἰκ. 32α-γ). Στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ χώρου αὐτοῦ βρέθηκε χάλκινο δαχτυλίδι μὲ σκηνὴ λατρείας, ἀντίστοιχο τῶν χρυσῶν, καὶ ἡμιτελὴς σφραγίδα. Στὸ νοτιότερο σημεῖο τοῦ χώρου μέσα σὲ στρώμα ἰσχυρῆς πυρᾶς βρέθηκαν συστάδες ἀγγείων, τριπτῆρες καὶ λύχνος, πεσμένα ἀπὸ τὸν ἄνω ὄροφο, ὅπου ὑπῆρχε ἐστία.

Σὲ μάρτυρα ποῦ εἶχε διατηρηθεῖ στὸν χώρο 35β καὶ στὸ ΒΑ. τμήμα, βρέθηκε χάλκινος διπλὸς πέλεκυς προφανῶς ἀπὸ ράφι, καὶ δύο χάλκινοι ὀπείς μαζί μὲ λύχνο καὶ ἀγγεῖα, μεταξὺ τῶν

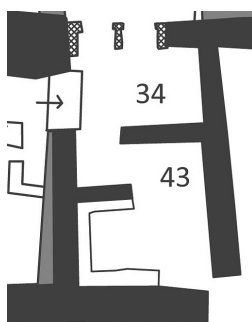

33. Ζώμινθος. Ὁ εὐρὺς διάδρομος 34.

ὁποίων ρυτιό. Προφανῶς ἔχει σχέση με τὸν χάλκινο πέλεκυ ποὺ βρέθηκε τὸ 2014 σὲ ἀντίστοιχο σημεῖο στὸν διάδρομο 10. Δηλαδή ἦταν πεσμένα ἀπὸ χῶρο τοῦ ἄνω ὄροφου.

Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτιρίου παρουσιάζει ὁ εὐρὺς διάδρομος 34, ποὺ ἀποκαλύφθηκε κάτω ἀπὸ τεράστιους ὀγκολίθους ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς τοίχους τῶν γειτονικῶν χώρων (εἰκ. 33). Ἀπὸ τὸν ἄνω ὄροφο προέρχεται πλῆθος θραυσμάτων ἀγγείων καὶ μία ὄρεία κρύσταλλος.

Ἄνοιγμα ἀπὸ τὸν διάδρομο 34 ὀδηγεῖ στὸν χῶρο 43 (εἰκ. 34). Ἕνας χαμηλὸς τοῖχος με πεσοδὸ σκεπασμένο με κονίαμα τὸν χωρίζει στὰ δύο. Στὸν τοῖχο με τὸν πεσοδὸ εἶναι προσκολλημένο θρανίο, ἐνῶ ἄλλα δύο θρανία βρίσκονται κατὰ μῆκος τοῦ δυτικοῦ καὶ νότιου τοῖχου ποὺ καλύπτονται με κονίαμα. Πάνω στὸν νότιο τοῖχο ἀποκαλύφθηκε βάση πολυθύρου ἀπὸ τὸν ἐπάνω ὄροφο. Μεταξὺ τῶν ὀστράκων βρέθηκε ὑφαντικὸ βάρος.

34. Ζώμινθος. Ὁ χῶρος 43.

35. Ζώμινθος. Ὁ χῶρος 25.

Ἐνα τμήμα-μάρτυρας τῆς μεγάλης καταστροφῆς ποὺ εἶχε ὑποστῆ τὸ ΥΜ ΙΑ κτίριο εἶχε ἀφεθεῖ στὸ νότιο τμήμα (χῶρος 51) τοῦ κεντρικοῦ ὀρθογωνίου/αὐλῆς ποὺ διαμορφώθηκε στὴν ΥΜ ΙΑ περίοδο πάνω ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους χῶρους 50, 51, 52, 30. Ἐνα τμήμα καθαιρέθηκε κατὰ τὴν φετινὴ ἀνασκαφὴ καὶ κάτω

ἀπὸ αὐτὸ ἀποκαλύφθηκε ἓνα ἐντυπωσιακὸ πολύθυρο, ποὺ μαζὶ μὲ αὐτὸ ποὺ προφανῶς ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸ τοῖχο τοῦ χώρου 51, ὅπου εἶχε ἀποκαλυφθεῖ σὲ προηγούμενες ἀνασκαφικὲς περιόδους μία βάση πολυθύρου, ἀποτελεῖ ἓνα πολυτελὲς στοιχεῖο τοῦ οἰκοδομήματος πρὶν ἀπὸ τὴν MM III - YM IA περίοδο τοῦ κτιρίου. Στὸ πολύθυρο βρέθηκε τὸ μισὸ ἐνὸς μικρογραφικοῦ χάλκινου διπλοῦ πέλεκου.

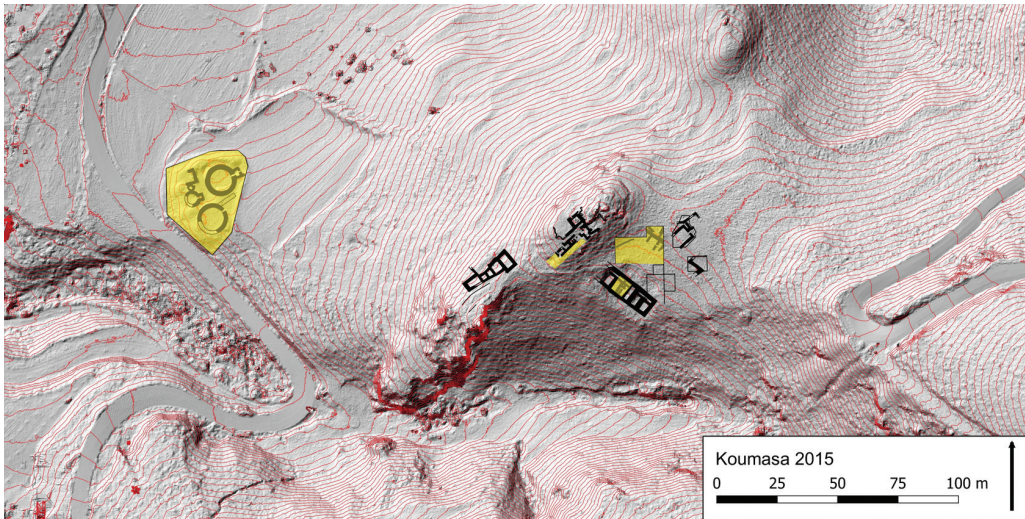
Ὁ χώρος 25 παρουσιάζει ἐνδιαφέρον στὸν ὄροφο ποὺ ἀνασκάφηκε φέτος καὶ πρέπει νὰ εἶναι δημόσιος (εἰκ. 35). Τὸ πλακόστρωτο δάπεδο περιβάλλεται ἀπὸ θρανία μὲ κονίαμα. Ἡ εὐρέση διπλοῦ πέλεκου, ἐνὸς δαχτυλιδιοῦ μὲ σπεῖρες καὶ πολλῶν καρποδόχων τὸν συνδέουν μὲ τοὺς χώρους 50, 51.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἔδειξε καὶ πάλι ὅτι ἡ Ζώμινθος ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ κέντρο λατρείας (πολλοὶ διπλοὶ πελέκεις μεταξὺ ἄλλων χαρακτηριστικῶν ἀντικειμένων, ὅπως τὰ ρυτά), ἀλλὰ καὶ σημαντικὸ κέντρο ἐμπορικῶν συναλλαγῶν (πλῆθος πίθων σὲ ὅλους τοὺς χώρους, περισσότεροι ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ κατοικία ἐνὸς εὐποροῦ ἰδιοκτήτη), μὲ κατοίκους, ὅπως λέγει ἡ ἀνασκαφὴ ἀπὸ τὴ δυναστεία τῆς Κνωσοῦ, ἡ ὁποία διακινοῦσε τὸν πλοῦτο τοῦ Ψηλορείτη, ὅπως δείχνει ἡ πολυτελὴς κατασκευὴ τῶν πολυόροφων τοιχογραφημένων χώρων ποὺ ἀποκαλύπτονται, κάποιοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους προορίζονταν γιὰ πολυπρόσωπες τελετές.

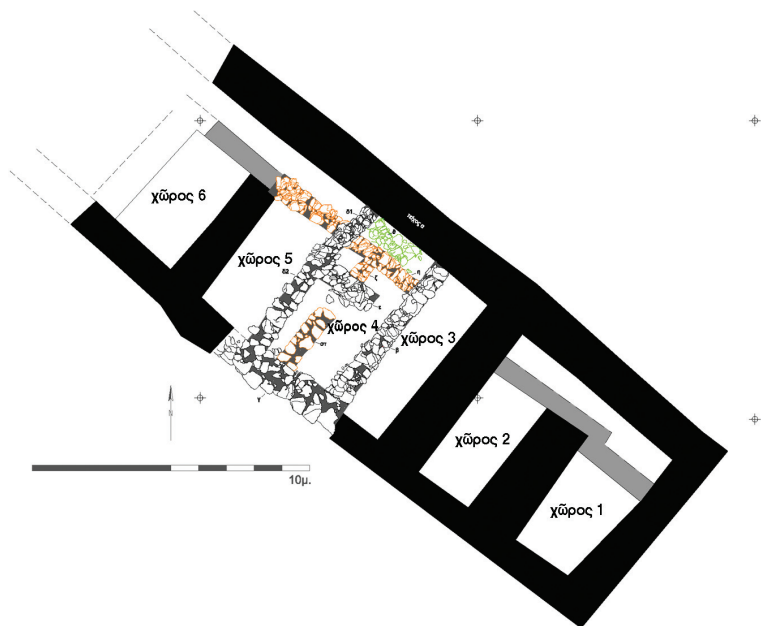
Στὴν Κουμάσα τῆς Κρήτης ὁ κ. Διαμαντῆς Παναγιωτόπουλος συνέχισε τὴν ἔρευνα στὸν μινωικὸ οἰκισμὸ καὶ τὸ πλησίον νεκροταφεῖο (εἰκ. 36).

Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ μεγάλου κτιρίου στὸ νότιο τμήμα τοῦ οἰκισμοῦ (Τομέας 1) (εἰκ. 37) συνεχίστηκε στὸν χώρο 4, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ὁποίου ἐντοπίστηκε ἓνα τουλάχιστον δάπεδο ἐπάνω σὲ παχὺ γέμισμα μὲ πλῆθος λίθων. Ἡ κεραμικὴ τοῦ χώρου ἀνήκει στὴ νεοανακτορικὴ (ἀνώτερο στρώμα) καὶ παλαιοανακτορικὴ περίοδο (κατώτερα στρώματα). Μεταξὺ τῶν λίγων μικροαντικειμένων ποὺ βρέθηκαν ξεχωρίζει ἡ κεφαλὴ πήλινου ρυτοῦ ταύρου.

Βορείως τοῦ μεγάλου κτιρίου ἀποκαλύφθηκε ἄλλο μεγάλο τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου μὲ προσανατολισμὸ ἀπὸ ΝΔ. πρὸς

36. Κουμάσα. Γενική κάτοψη της μινωικής Κουμάσας (οί τομείς της άνασκαφής του 2015 δηλώνονται με κίτρινο χρώμα).

37. Κουμάσα. Κάτοψη του μεγάλου νεοανακτορικού κτηρίου στο νότιο τμήμα του οικισμού (τομέας 1).

ΒΑ. Αποτελείται ἀπὸ εὐρύχωρα δωμάτια, τὰ ὁποῖα περιεῖχαν πλῆθος ΥΜ Ι κεραμικῆς μὲ πολλὰ ἀκέραια ἢ τμηματικὰ σωζόμενα ἄωτα κωνικὰ κύπελλα, ὅστὰ ζώων καὶ λίγα μικροαντικειμένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ λίθινο φωλεόσχημο ἄγγειο.

Στὴν περιοχὴ τοῦ «ἱεροῦ» ἐρευνήθηκε τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νεοανακτορικῆς κτιρίου. Στὸν χῶρο ΝΔ. τῆς εἰσόδου ἢ ἐπίχωση ἔφθανε σὲ μεγάλο βάθος κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τοῦ κατωφλίου καὶ εἶχε πλῆθος λίθων μεγάλου μεγέθους. Μεταξὺ τους βρέθηκαν κομμάτια κονιάματος διαφόρων χρωμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τμήματα ποῦ σώζουν ἴχνη γραπτῆς διακόσμησης, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι τὴν ὑπαρξὴ τοιχογραφιῶν στὴ μινωικὴ Κουμάσα.

Ἡ ἑλληνιστικὴ παρουσία στὸν χῶρο τοῦ οἰκισμοῦ περιορίζεται — πρὸς τὸ παρὸν — στὸ θεμέλιο μικροῦ ὀρθογώνιου κτιρίου καὶ σὲ ἐπιμήκη τοῖχο καὶ λιθοσωρὸ στὰ ΒΔ. αὐτοῦ τοῦ κτιρίου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συλλέχθηκε ἑλληνιστικὴ κεραμικὴ.

Στὸν χῶρο τοῦ νεκροταφείου διεξήχθη ἀνασκαφὴ σὲ θυλάκους ἐπίχωσης ποῦ δὲν εἶχαν διερευνηθεῖ ἀπὸ τὸν Ξανθουδίδη ἢ σὲ ἐπίπεδο βαθύτερο ἀπὸ αὐτὸ τῆς παλιᾶς ἀνασκαφῆς. Τὰ δύο σημαντικότερα νέα στοιχεῖα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν ἀποτελέσαν: α) τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπαρξῆς πρωιμότερου δαπέδου στὸν ἀνοικτὸ χῶρο τοῦ νεκροταφείου, ποῦ δὲν εἶχε ἀποκαλυφθεῖ ἀπὸ τὸν Στέφανο Ξανθουδίδη καὶ β) τὸν ἐντοπισμὸ μικροῦ ταφικοῦ ἀποθέτη μεταξὺ τοῦ θολωτοῦ τάφου Α καὶ τοῦ ταφικοῦ κτιρίου Γ. Συγκεκριμένα, ἐντοπίστηκε πρωιμότερο δάπεδο, πάνω στὸ ὁποῖο ἀποκαλύφθηκαν θραύσματα ἄγγειων. Πέρα ἀπὸ τὴ μεγάλη ποσότητα ἀνθρωπίνων ὀστέων, τὰ ὁποῖα προέρχονταν στὸ σύνολό τους ἀπὸ δευτερογενεῖς ταφές, καὶ κεραμικῆς, συλλέχθηκε πλῆθος μικροαντικειμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων 140 ψήφοι ἀπὸ διάφορα ὕλικά, δύο λεπτὲς χρυσὲς ταινίες, ἑπτὰ σφραγίδες (εἰκ. 38α-β), πέντε τμηματικῶς σωζόμενα λίθινα ἄγγεια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μικρότατη φιάλη ἀπὸ ὄρεία κρύσταλλο, μικρὴ τριγωνικὴ χάλκινη λεπίδα καὶ πλῆθος λεπίδων ὀψιανοῦ. Τὰ δύο σημαντικότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀκέραιο χρυσὸ διάδημα μὲ ἔκτυπη διακόσμηση στιγμῶν, τὸ ὁποῖο βρέθηκε διπλωμένο σὲ διαταραγμένη ἐπίχωση, καὶ μαρμάρινο εἰδώλιο τύπου Κουμάσας, τὸ ὁποῖο ἀποκαλύφθηκε μεταξὺ ὑπολειμμάτων δευτερογενῶν ταφῶν ἀνατολικὰ τοῦ ταφικοῦ κτιρίου Γ (εἰκ. 39).

38α-β. Κουμάσα. α. Ώστέινη σφραγίδα με σφραγιστικό μοτίβο μαιάνδρου. β. Έλεφάντινη σφραγίδα με σφραγιστικό μοτίβο σπειρώων.

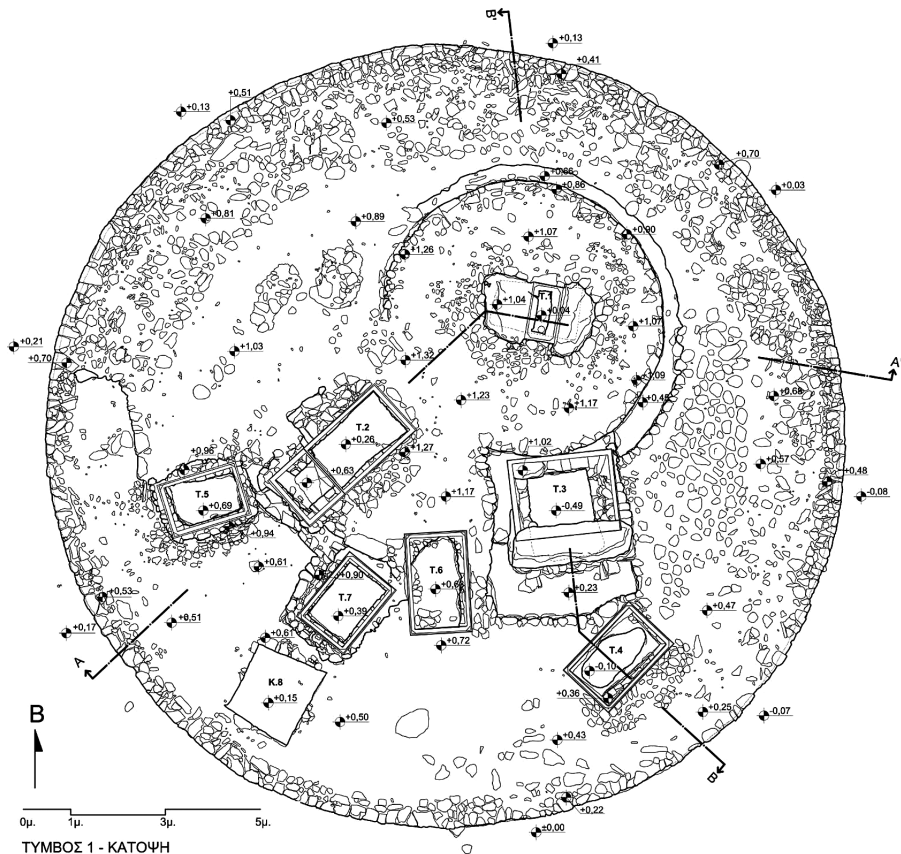
39. Κουμάσα. Χαρακτηριστικό ειδώλιο.

Ό μικρός ταφικός αποθέτης μεταξύ του ταφικού κτιρίου Γ και του θολωτού τάφου Α, ό οποίος είχε διαφύγει τής προσοχής του Ξανθουδίδη καθώς βρίσκεται σε πολύ βαθύτερο επίπεδο από αυτό των παρακειμένων κτιρίων, έχει κυκλικό σχήμα και τοιχώματα επενδυμένα με κάθετα τοποθετημένους λίθους μεγάλου μεγέθους. Έντοπίστηκαν τρία διαφορετικά στρώματα απόθεσης δευτερογενών ταφών, οί όποιες συνοδεύονταν από άγγεία, τὰ όποία διατηροϋνται τμηματικά ή σχεδόν άκέραια. Ένα από τὰ άγγεία του άνωτερου στρώματος φέρει τή χαρακτηριστική διακόσμηση ρυθμού Κουμάσας, προσφέροντας έτσι μιá σαφή ένδειξη για τή χρονολόγηση τής τελευταίας φάσης χρήσης του αποθέτη στην ΠΜ ΙΑ περίοδο.

ΜΕΛΕΤΗ

Τῶν ΜΕ τύμβων στὴ θέση Βρανᾶ τοῦ Μαραθῶνος, πὸν εἶχε ἀνασκάψει ὁ Σπυρίδων Μαρινᾶτος, τὴ δημοσίευση ἀνέθεσε τὸ Συμβούλιο στὶς κυρίες Μαρία Παντελίδου Γκόφα καὶ Ἄννα Φίλιππα Touchais καὶ στοὺς κυρίους Gilles Touchais καὶ Νικόλαο Παπαδημητρίου. Ἐγινε μελέτη τοῦ τύμβου Ι (εἰκ. 40), ὁ ὁποῖος

ΒΡΑΝΑ
ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

40. Μαραθῶν, θέση Βρανᾶ, μεσοελλαδικὸς τύμβος.

χρονολογήθηκε με πιθανότητα στα τέλη της ΜΕ Ι και στις αρχές της ΜΕ ΙΙ περιόδου, της κεραμικής, των ανθρωπίνων λειψάνων και των ζωικών λειψάνων. Όμοια μελέτη έγινε και του τύμβου ΙΙ.

ΤΣΕΠΙ
ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Μελέτη έγινε επίσης από την κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα των εύρημάτων του άποθέτη της ανασκαφής Τσέπι Μαραθώνος 1999 και 2000, του οποίου η δημοσίευση βρίσκεται πλέον στο τυπογραφείο.

ΝΤΙΚΙΛΙ ΤΑΣ

Της ανασκαφής στον προϊστορικό οικισμό του Ντικιλί Τας έγινε μελέτη των οικοδομικών λειψάνων της λεγομένης Οικίας 1 από τις κυρίες Χάιδω Κουκούλη Χρυσανθάκη, Δήμητρα Μαλαμίδου, Ζωή Τσιρτσώνη και τον κ. Pascal Darque.

ΒΑΘΥ
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

Στή θέση Βαθύ της Αστυπалаίας ο κ. Άνδρέας Βλαχόπουλος συνέχισε τις επιφανειακές έρευνες με καθαρισμούς των ήδη ερευνηθέντων και επισκόπηση της περιοχής για την εύρεση νέων βραχογραφιών.

ΑΚΡΩΤΗΡΙ
ΘΗΡΑΣ

Στο Άκρωτήρι Θήρας συνεχίστηκε υπό τη διεύθυνση του κ. Χρίστου Ντούμα η συντήρηση και αποκατάσταση τοιχογραφιών της Ξεστής 3 και της Ξεστής 4. Η εργασία έγινε δυνατή χάρι σε γενναιόδωρη προσφορά της ρωσικής εταιρείας Kaspersky Lab.

ΖΑΚΡΟΣ

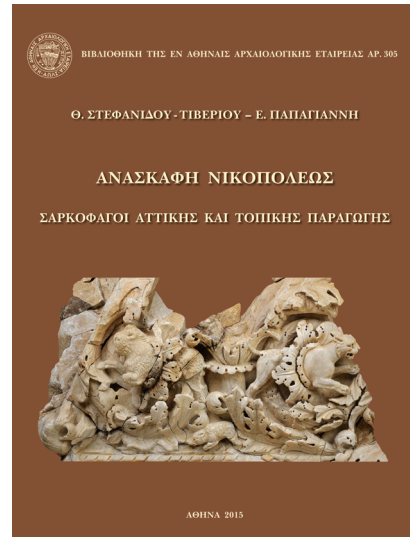
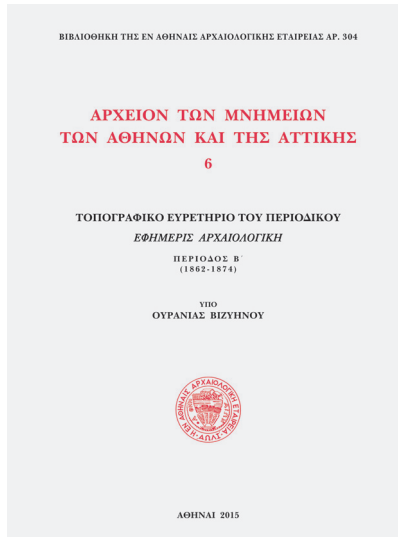
Των εύρημάτων της παλαιάς ανασκαφής Ζάκρου έγινε μελέτη από τον κ. Λευτέρη Πλάτωνα και τους συνεργάτες του. Παράλληλα προς τη μελέτη έγινε καταγραφή και συντήρηση της κεραμικής των ανασκαφικών περιόδων 1967-1968.

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Παρά τις οικονομικές δυσχέρειες, ή δημοσιευτική δραστηριότητα της Έταιρείας δὲν μειώθηκε. Ἀπὸ τὰ περιοδικὰ μας ἐκδόθηκε ἡ *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* τοῦ 2015, τὰ *Πρακτικὰ* τοῦ 2013, τὸ *Ἔργον* τοῦ 2014 καὶ τὰ τέσσερα τεύχη, 111-114, τοῦ *Μέντορος*. Τὸ τεύχος 111 εἶναι ἀφιερωμένο στὸν βίον καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σπυρίδωνος Μαρινάτου καὶ περιέχει κείμενα τοῦ Στυλιανοῦ Ἀλεξίου, τοῦ ὁμιλοῦντος, τῆς Ναννῶς Μαρινάτου, τῆς Μαρίας Παντελίδου Γκόφα, τοῦ Γεωργίου Τζωράκη, τοῦ Ἄγγελου Χανιώτη, τῆς Ντόρας Βασιλικῆ καὶ τοῦ Χρίστου Ντούμα.

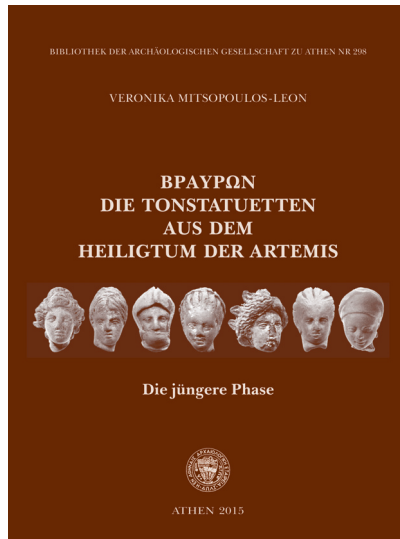
Τὸ τεύχος 113 περιέχει τὸ χρονικὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ γνωστοῦ τάφου τῆς Ἀμφίπολης καὶ ἔχει συνταχθεῖ σύμφωνα μὲ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Τύπου καὶ τοῦ διαδικτύου μὲ τὴν προσθήκη παρατηρήσεων ὡς πρὸς τὴ μέθοδο καὶ τὴ δεοντολογία τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπως διαμορφώθηκαν ἡ μέθοδος καὶ ἡ δεοντολογία καὶ διατυπώθηκαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους ποὺ τίμησαν τὴν Ὑπηρεσία καὶ τὴν Ἐπιστήμη.

Ἐκδόθηκε ὁ ἕκτος τόμος τοῦ *Ἀρχείου Μνημείων Ἀττικῆς* (ΑΡΜΑ), ἔργο τῆς κυρίας Οὐρανίας Βιζυηνοῦ. Περιέχει τὰ σχολιασμένα εὐρετήρια τῆς *Ἐφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς* τῆς δευτέρας περιόδου (1862-1874), δηλαδὴ τῆς μετὰ τὸν Πιττάκη, μὲ ὅλα τὰ δημοσιευμένα στὸ περιοδικὸ εὐρήματα ταυτισμένα καὶ μὲ τὴ βιβλιογραφία ποὺ δημιουργήθηκε γι' αὐτά. Ἀποτελεῖ, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι τόμοι τοῦ *Ἀρχείου*, ἀπαραίτητο βοήθημα γιὰ τὸν καθένα ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν τοπογραφία τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ἐμφανίζεται ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴς τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅταν μετὰ τὴν ἀνάληψη τῆς Γραμματείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τὸν Στέφανο Ἀθανασίου Κουμανοῦδη, ἀρχίζει ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία νὰ σχηματίζει ἐπιστημονικὴ μορφή.

Έκατὸν δύο χρόνια μετὰ τὴν πρώτη ἀνασκαφὴ στὴ Νικόπολη ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Φιλαδελφέα, ἡ Ἐταιρεία ἐκδίδει τόμο μὲ εὐρήματα τῶν ἐκεῖ παλαιωτάτων ἀνασκαφῶν τῆς. Εἶναι τὸ βιβλίον τῶν κυριῶν Θεοδοσίας Στεφανίδου Τιβερίου καὶ Ἐλένης Παπαγιάννη μὲ τίτλον Ἀνασκαφὴ Νικοπόλεως. Σαρκοφάγοι ἀττικῆς καὶ τοπικῆς παραγωγῆς. Τὰ ἐκτεταμένα νεκροταφεῖα τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως μᾶς ἔδωσαν ἀρκετὲς σαρκοφάγους ἀκέραιες καὶ περισσότερες σὲ θραύσματα ποὺ βρέθηκαν σὲ μαυσωλεῖα ἢ διασκορπισμένα στοὺς ἀγρούς. Οἱ συγγραφεῖς μὲ ὀξύνοια καὶ πλήρη γνώση τοῦ εἰδικοῦ θέματος κατατάσσουν τὸ ὑλικὸ τους ἀπὸ τεχνοτροπικὴ ἄποψη, ξεχωρίζουν τὰ ἐργαστήρια, ἀττικὰ ἢ τοπικὰ καὶ μᾶς προσφέρουν τὸν πλήρη κατάλογό τους, 223 λήμματα, μὲ κριτικὴ βιβλιογραφία καὶ ἀνάλυση τῆς τέχνης καὶ τῆς τεχνικῆς τῶν δύο κατηγοριῶν τῶν ἔργων ποὺ περιγράφουν.

Τὸ 2009 σᾶς εἶχα παρουσιάσει τὸν πρῶτον τόμον τῆς δημοσίευσης τῶν πηλίνων εἰδωλίων ποὺ εἶχαν βρεθεῖ στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Βραυρωνῶνος ποὺ εἶχε διενεργήσει ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου. Ὁ τόμος ἦταν ἔργο τῆς κυρίας Βερόνικας Μητσοπούλου Leon καὶ εἶχε τίτλον Βραυρωνῶν. *Die Tonstatuetten aus dem Heiligtum der Artemis. Die frühen*

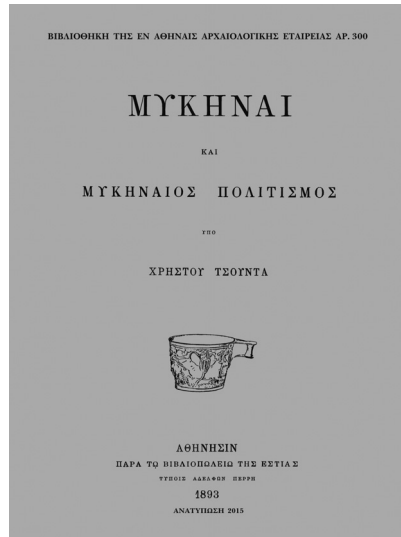

Statuetten (Βραυρών. Τὰ πρῶιμα πήλινα εἰδώλια ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος, BAE 263).

Τὸ 2015 ἕνας νέος τόμος, ὁ δεύτερος, προστέθηκε στὴ δημοσίευση τῶν εἰδωλίων τῆς Βραυρῶνος, ἔργο καὶ αὐτὸς τῆς κυρίας Βερόνικας Μητσοπούλου Leon μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν τίτλο *Βραυρών. Die Tonstatuetten aus dem Heiligtum der Artemis. Die jüngere Phase (Βραυρών. Τὰ νεώτερα πήλινα εἰδώλια ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος, BAE 298).*

Ὅπως καὶ στὸν πρῶτο τόμο, ἡ κυρία Μητσοπούλου μετὰ τὴ γενικὴ εἰσαγωγὴ ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ ἀναθηματικὰ στὴ θεὰ εἰδώλια κατὰ τύπους: εἰδώλια παιδιῶν σὲ διάφορες στάσεις, εἰδώλια ἀνδρῶν, γυναικῶν, εἰδώλια ἐνθρόνων καὶ καθημένων γυναικείων μορφῶν, κεφαλές μεμονωμένες, πλαστικὰ ἀγγεῖα, ἄλογα καὶ ἱππεῖς, ζῶα καὶ ἄλλες διάφορες μορφές. Ἡ μονογραφία συμπληρῶνεται μὲ τοὺς τόπους εὔρεσης καὶ τὰ ἀνασκαφικὰ στοιχεῖα, τὴν περίληψη, βιβλιογραφία καὶ πίνακες λέξεων ἀλλὰ καὶ φωτογραφικοὺς πίνακες τῶν εἰδωλίων.

Μὲ τὸ νέο βιβλίο τῆς κυρίας Μητσοπούλου συμπληρώθηκε ἕνα σημαντικό μέρος τῆς δημοσίευσης τῆς μεγάλης ἀνασκαφῆς τῆς Βραυρῶνος.

Μια άλλη έκδοσή μας κατά τὸ 2015 εἶναι ἡ φωτομηχανικὴ ἀνατύπωση τοῦ σπανιοτάτου βιβλίου τοῦ Χρήστου Τσουντα *Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος πολιτισμός*, τὸ πρῶτο συνθετικὸ ἀρχαιολογικὸ βιβλίον στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Τσουντας ἔδωσε σὲ σύντομη μορφή, ἀλλὰ πλήρως, τὴν εἰκόνα τῶν Μυκηναίων, ὅπως σχηματιζόταν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Schlieman καὶ τὶς δικές του. Σήμερα οἱ γνώσεις μας καὶ γιὰ τὶς Μυκῆνες καὶ γιὰ τὸν μυκηναϊκὸ πολιτισμὸ εἶναι πολλαπλάσιες σὲ ποσότητα. Ἀπὸ ἐτῶν ἡ Ἑταιρεία ἔχει ἐκδώσει τὸ βιβλίον τῆς Ντόρας Βασιλικῆς *Ὁ Μυκηναϊκὸς Πολιτισμὸς*, τοῦ ὁποῖου προετοιμάζεται δευτέρη ἐκδοση. Ἡ ἀνατύπωση τοῦ βιβλίου τοῦ Τσουντα ἔγινε γιὰ νὰ δοθεῖ στοὺς Ἕλληνες ἀρχαιολόγους ἓνα σπάνιο βιβλίον, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς σαφῆνειας καὶ γλωσσικῆς ἀκριβολογίας καὶ κομψότητος, καὶ συγχρόνως τὴν πρῶτη συνθετικὴ παρουσίαση μιᾶς περιόδου τοῦ ἀπώτατου ἑλληνικοῦ παρελθόντος.

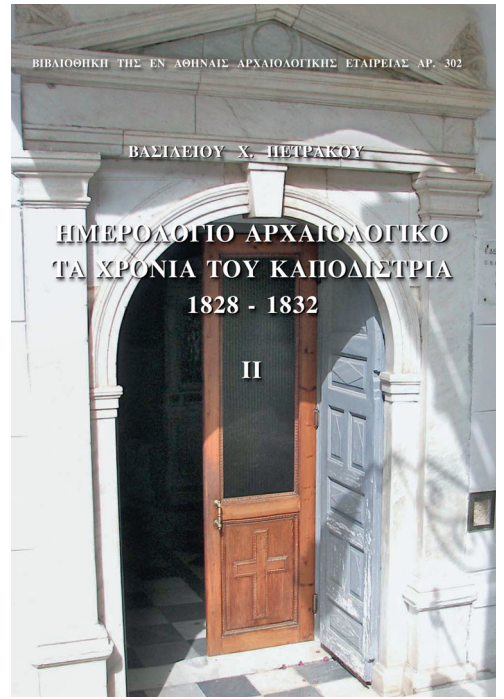
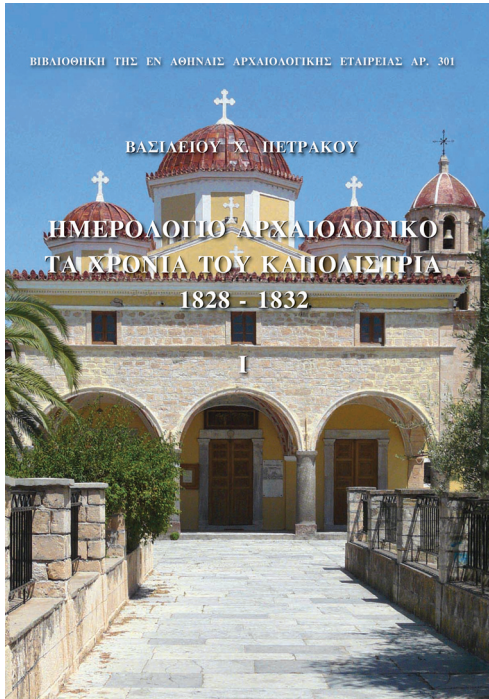
Ἡ γνώση μας γιὰ τὴν καποδιστριακὴν περίοδο τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας περιοριζόταν στὰ ὅσα εἶχε ἀνθολογήσει ὁ Ἐμμανουὴλ Πρωτοψάλτης στὸ βιβλίον του *Ἱστορικὰ ἔγγραφα περὶ ἀρχαιοτήτων καὶ λοιπῶν μνημείων τῆς ἱστορίας κατὰ τοὺς χρό-*

νους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Καποδίστρια, πού δημοσίευσε ἡ Ἐταιρεία τὸ 1967. Τὸ βιβλίο τοῦ Πρωτοψάλτη ἐκτείνεται σὲ 296 σελίδες καὶ περιέχει 176 ἔγγραφα ἢ κείμενα. Πενήντα ὀκτὼ χρόνια ἀργότερα, τὸ 2015, ἡ Ἐταιρεία ἐξέδωσε τὸ ἔργο τοῦ ὀμιλοῦντος *Ἡμερολόγιο Ἀρχαιολογικό. Τὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια 1828-1832*. Τὸ ἔργο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τόμους, τὸ σύνολο τῶν σελίδων του εἶναι 1.550 καὶ τὰ ἔγγραφα ἢ κείμενα πού περιέχει εἶναι 734.

Ὁ πρῶτος τόμος ἀποτελεῖ τὴ σύνθεση τῆς ἀρχαιολογικῆς δραστηριότητος κατὰ τὴ βραχύτατη περίοδο τῆς διακυβέρνησης ἀπὸ τὸν Καποδίστρια τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος, δηλαδή τῆς Πελοποννήσου μὲ τὸν Ἱμπραῆμ νὰ κατέχει τὰ φρούριά της, τῶν Κυκλάδων καὶ ἀκόμη κάποιων νησιῶν. Ἡ σύνθεση γίνεται μὲ τὰ στοιχεῖα πού παρέχουν τὰ κείμενα τῶν ἄλλων δύο τόμων. Ἡ θητεία τοῦ Κυβερνήτη διήρκεσε 44 μῆνες καὶ 20 ἡμέρες. Εἶναι ὁ μισὸς χρόνος περίπου τῆς ἕως τούτῃ τῆ στιγμῆ ἐφαρμογῆς τῶν μνημονίων, πού ἔχει ἤδη φθάσει, βεβαίως ὄχι αἰσίως, τοὺς 72 μῆνες ἀκριβῶς. Μνημονεύω τὰ μνημόνια, συγχωρήσατε τὴν παρηγήση, ὡς παράλληλη ἱστορικὴ περίπτωση. Ὁ Καποδίστριας ἀνέλαβε νὰ χτίσει κράτος καὶ τὸ πέτυχε, ἄλλο ἂν οἱ συνταγματικοὶ καὶ ἡ Ἀναρχία τὸ γκρέμισαν καὶ καταδίκασαν τὸν Κυβερνήτη καὶ τὸ ἔργο του στὴ λήθη μὲ ὄργανα τοὺς τότε ὀπαδοὺς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης.

Τὸ *Ἡμερολόγιο Ἀρχαιολογικό* ἀπευθύνεται στοὺς ἀρχαιολόγους πρῶτα πρῶτα. Γιὰ νὰ μάθουν ὅτι καὶ ἡ ἐλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς, ὅπως πιστεύουν ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὴν ἱστορία της.

Ὁ πρῶτος τόμος ἀποτελεῖ τὴ χρονολογικὴ καὶ ἱστορικὴ σύνθεση τῶν ὄσων γνωρίζουμε, ἢ τῶν ὄσων γνῶριζα, γιὰ τὶς ἀρχαιότητες ἀπὸ τὶς 12 Ἰανουαρίου 1828 ἕως, συμβατικῶς, τὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831. Πρῶτος ἀσχολήθηκε μὲ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων ὁ Βιάρος, ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτη, καὶ ἀκολούθησαν ὁ Σάμιος γιατρὸς Ἰώσηπος Δούκας καὶ ὁ Λευκάδιος συνεργάτης τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη Νικόλαος Φλογαίτης. Ἡ συνέχεια τῆς χρονολογραφίας εἶναι μίᾶ παρέλαση προσώπων ἱστορικῶν: ἀγωνιστῶν, λογίων καὶ μνημόνευση τόπων καὶ πράξεων. Στὶς 8 Ὀκτωβρίου 1828 θεμελιώνεται τὸ Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Αἴγινας, ὅπου στεγάζεται καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1828 ἀποβιβάστηκε στὴν Πελοπόννησο τὸ γαλλικὸ Ἐκστρατευτικὸ σῶμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Maison, στὶς 19 Φεβρουαρίου 1829 φθάνει στὸ Ναβαρίνο ἡ γαλλικὴ φρεγάτα «Κυβέλη» μὲ τὰ μέλη τῆς φημισμένης *Expédition Scientifique de Morée*, ποὺ πρώτη ἔκανε νόμιμες ἀνασκαφές στὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ ἔδαφος, κυριότατα στὴν Ὀλυμπία, ὅπου βρῆκε πολὺτιμα γλυπτά, τὰ ὁποῖα ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευση τοῦ Ἄργου ἐπέτρεψε νὰ μεταφερθοῦν στὴ Γαλλία.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1829 φθάνει στὴν Αἴγινα ὁ Ἄνδρέας Μουστοξύδης, φίλος παιδικὸς τοῦ Καποδίστρια, καὶ διορίζεται Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Αἴγινας.

Παρὰ τὸ ὅτι τὸ ἔθνικὸ μικρόβιο εἶχε ἐκδηλωθεῖ, τὰ πράγματα συνέχισαν τὸν δρόμο τους. Τὸ κράτος ἤδη εἶχε ἀρχίσει νὰ σηματίζεται. Ἔχει γίνει ἡ διοικητικὴ του διαίρεση, ἔχουν ὀριστεῖ Γενικοὶ Ἐπίτροποι, Διοικητές, Τοποτηρητές, ἔχουν ἰδρυθεῖ δικαστήρια, νομισματοκοπεῖο, Ἐθνικὴ Τυπογραφία, ἐκδίδεται ἡ ἐπίσημη *Γενικὴ Ἐφημερὶς*.

Μὲ τοὺς κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ποὺ μνημόνευσα, μὲ τοὺς Γραμματεῖς, ὁ Μουστοξύδης ἀρχίζει νὰ ἀλληλογραφεῖ. Τοὺς ὑποδεικνύει ποῦ βρίσκονται ἀρχαιότητες, τοὺς ζητεῖ νὰ τοῦ τίς στείλουν στὴν Αἴγινα. Ταξιδεύει ὁ ἴδιος στὰ νησιά καὶ στὴν ἀμφισβητούμενη Στερεά. Ὅλοι βοηθοῦν, συντρέχουν τὸν Μουστοξύδη στὴν προσπάθειά του. Πρόσωπα γνωστὰ γιὰ τὴ συμβολή τους στὸν Ἀγώνα. Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Φιλικός, Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, Μᾶρκος Δαμιράλις μὲ τὰ ἀρχαῖα τῆς Λουκοῦς, Γεώργιος Γλαράκης, κατόπιν πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Κωνσταντῖνος Κανάρης, Ἀθανάσιος Ἰατρίδης, ὁ βοηθὸς τοῦ Μουστοξύδη. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, τὸ μικρόβιο ὑπῆρχε. Παράλληλα πρὸς ἐκείνους ποὺ βοηθοῦσαν στὸ χτίσιμο τοῦ κράτους, ὑπῆρχαν καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ περισσότερο δημοκράτες, ποὺ δὲν ἔλαβαν μέρος στὸν Ἀγώνα ἀλλὰ σπούδαζαν. Ὅλοι αὐτοὶ μὲ σκοπὸ τὴν κατάληψη κρατικῶν ἢ κυβερνητικῶν θέσεων καὶ ἐμπόδιο τὸν Καποδίστρια, ποὺ θὰ ἔφερνε τοὺς Κοζάκους στὴν Ἑλλάδα, ἄρχισαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς τὸν πολιτικὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτη, καὶ ἓνα ὄπλο ἐναντίον του, ὄχι ἀσήμαντο, ὑπῆρχαν οἱ ἀρχαιότητες.

Ἀνάμεσα στίς κατηγορίες ἐναντίον τῆς διακυβέρνησης τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια μία, ὅτι δὲν ἐκτιμοῦσε τίς ἀρχαιότητες, μάλιστα τίς ἀπεχθανόταν, ὅπως ἀπεχθανόταν καὶ τὴν κλασικὴ παιδεία, ἐπέζησε ἕως τίς μέρες μας καὶ ἑξακολουθεῖ νὰ ἐπιζητῇ μὲ παλαιὰ καὶ ξένα στηρίγματα. Πρῶτο ἡ αὐθεντία τοῦ Κοραΐ. Ὁ Χῖος φιλόλογος, ποὺ δὲν γνῶρισε τὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος, ἀποτέλεσε τὸ φερέφωνο τῶν συνταγματικῶν. Δεύτερο ἡ αὐθεντία τῶν ξένων ἱστοριογράφων, ποὺ δέχτηκαν ὡς ἀληθῆ τὰ ὅσα τοὺς ὑποβλήθηκαν ἀπὸ τοὺς πληροφοριοδότες τοῦ Κοραΐ, γιατί αὐτὸ συνέφερε στὴν πολιτικὴ ποὺ ὑποστήριζαν, ὅπως λ.χ. ὁ Εἰρηναῖος Thiersch, ποὺ κύριο μέλημά του ἦταν πῶς θὰ ἔκανε τὸν Ὅθωνα βασιλιά. Τρίτο ἡ ἕως τώρα ἔλλειψη συστηματικῆς πρωτογενοῦς ἔρευνας, ποὺ ἐπέτρεψε τὴ λειτουργία τοῦ νόμου τῆς ἀδράνειας. Σήμερα, 17 καὶ πλέον δεκαετίες μετὰ τὸν φόνου τοῦ Κυβερνήτη, ὑπάρχουν Ἑλληνες ἐπιστήμονες ποὺ ὑποστηρίζουν ὅσα ψευδῆ, χαλκευμένα καὶ συκοφαντικὰ ἔγραφε μὲ ψευδώνυμο ὁ Κοραΐς, γιατί κανεὶς δὲν ἀσχολήθηκε γιὰ νὰ τὰ ἀνατρέψει μὲ στοιχεῖα.

Ὅλα, τὰ σχολικὰ καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ, ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Αἴγινα. Ἐκεῖ, πρώτη πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, εἶχε συγκεντρωθεῖ πλῆθος λογίων, φιλολόγων, μαθηματικῶν, παιδαγωγῶν, ποιητῶν, Φαναριωτῶν. Ἀρκετοὶ ἦταν ἀπόφοιτοι γερμανικῶν πανεπιστημίων, μὲ περγαμνὴν κάποιου πτυχίου ἢ κανένα, ποὺ τοὺς ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς, ποὺ μόνο τους προσόν, ἀλλὰ ὄχι σημαντικὸ γι' αὐτούς, ἦταν ἡ συμμετοχὴ στὸν Ἀγῶνα. Ἀπὸ τὸν Γενάρη τοῦ 1828, μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Καποδίστρια στὴν Ἑλλάδα, ὁ τόπος χρειαζόταν τοὺς στρατιωτικούς, ἀλλὰ ἐξ ἴσου τοὺς γραμματισμένους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀποτελοῦσαν τὰ στελέχη τῆς Πολιτείας ποὺ οἰκοδομοῦσε ὁ Κυβερνήτης. Κανεὶς δὲν περίσσευε ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους καὶ τοὺς ξενόγλωσσους. Χρειαζόνταν γιὰ τίς κρατικὰς θέσεις, τῶν Γραμματέων, τῶν Ἐκτάκτων Ἐπιτρόπων, τῶν Διοικητῶν, γιὰ διδάσκαλοι στὰ σχολεῖα τῆς Αἴγινας, στὸ Κεντρικὸ ποὺ θὰ ἔβγαζε τοὺς καθηγητὲς τῶν νέων γυμνασίων, στὰ σχολεῖα τοῦ Ὀρφανοτροφείου ποὺ θὰ μόρφωναν τὴν τάξη τῶν τεχνιτῶν, τῶν ἐπαγγελματιῶν, στὰ Ἀλληλοδιδακτικὰ ποὺ κι αὐτὰ ἀπευθύνονταν στὴ μέση καὶ πιὸ κάτω μερίδα τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους, ἀπόλεμοι καὶ ἀπόντες κατὰ τὸν Ἄγωνα, Βενθύλος, Πολυζωίδης, Ἰάκωβος καὶ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, Ἰάκωβος Νερουλός, εἶχαν προστρέξει στὴν Ἑλλάδα, στὸ Ναύπλιο καὶ στὴν Αἴγινα, ὅταν ὅλα εἶχαν τελειώσει, γιὰ νὰ βροῦν θέση καὶ νὰ κάνουν σταδιοδρομία μὲ προσὸν τὴ σοφία τῆς Εὐρώπης, αὐτοὶ ποὺ ὁ ἄτυχος Νικόλαος Παγκαλάκης, συνεργάτης τοῦ Καποδίστρια, ἀποκαλοῦσε *ψωμοκόλακες*. Πολλοί, κυρίως Φαναριῶτες, φρόντισαν νὰ κάνουν ἐπενδύσεις στὴ μελλοντικὴ πρωτεύουσα, τὴν Ἀθήνα, Ραγκαβῆς, Νερουλός, Κλεάνθης.

Ὅλοι αὐτοί, οἱ αὐτοαποκαλούμενοι συνταγματικοί, ἀπέριπταν τὸ πολίτευμα τοῦ Καποδίστρια ποὺ ἡ βουλὴ τῆς Τροιζήνας εἶχε ἐγκρίνει πρὶν ἀπὸ τὴν παραίτησή της· τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ ἐχθρὸ τῶν ἀρχαιοτήτων, τὸν κατηγοροῦσε ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς γιὰ ἀρχαιοκάπηλο. Δικαίως ὁ Μουστοξύδης στὴν «Ἀπολογία» του τὸν χαρακτηρίζει μ' ἓνα στίχο τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ τὴς *Βάκχες* (στ. 252): Τὸ γῆρας ὑμῶν εἰσορῶν νοῦν οὐκ ἔχον.

Ρίζος Νερουλός, Μαυροκορδάτος, Κοντόσταυλος, Πολυζωίδης, Βενθύλος, Γεώργιος Γεννάδιος, τὰ πρόσωπα τοῦ Ὀρφανοτροφείου, οἱ διδάσκαλοι, ὅλοι συνέργησαν στὴ συκοφάντηση τῆς προσπάθειας τοῦ Κυβερνήτη, τοῦ Βιάρου, τοῦ Μουστοξύδη, τοῦ Ἀναγνωστόπουλου καὶ τόσων ἄλλων, νὰ περισυλλεγοῦν τὰ ἀδέσποτα ἀρχαῖα, νὰ γίνῃ τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο καὶ νὰ εὐδοιωθεῖ καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια τῆς πολιτείας. Ἕλληνες καὶ ξένοι, ὅπως ὁ Εἰρηναῖος Θεῖρσιος, ὁ Mendelssohn Bartholdy καὶ οἱ μὲ μᾶς σύγχρονοι, Γεώργιος Βαλέτας, Γιάννης Κορδάτος, Κυριάκος Σιμόπουλος, ἀκόμη καὶ ὁ νεότερός τους Ἀλέξης Δημαρᾶς, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐννοήσουν ποῦ βρισκόταν ἡ ἀλήθεια. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζουμε ὅτι οἱ τότε συνταγματικοί, δηλαδὴ γνήσιοι δημοκράτες, δὲν δίστασαν, τὸ ἐπεδίωξαν ἄλλωστε, νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἀπόλυτη μοναρχία, γερμανικὴ μάλιστα, καὶ νὰ φέρουν τὰ παρὰ τῆς. Ἀλλὰ καὶ πρόσωπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ περιέμενε κανεὶς νηφαλιότερη κρίση, ὅπως ὁ ἀντίπαλος τοῦ Καποδίστρια Μέτερνιχ καὶ ὁ Κάρολος Marx, υἱοθέτησαν ἰδιοτελεῖς κρίσεις καὶ τὴς δυνάμωσαν μὲ τὸ κύρος τους.

Σημαντικὸ μέρος τῶν τριῶν τόμων ἀφορᾶ καὶ τὸ Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Αἴγινας, μία ἀπὸ τὶς πρῶτες μέριμνες τοῦ Καποδίστρια, καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ τὸ διοικοῦσαν. Τὰ σπουδαιότερα ἦταν ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, ὁ Λεόντιος Καμπάνης, ὁ Νεόφυτος Δούκας. Δὲν παραμερίζονται ὅμως καὶ τὰ ἄσημα, ὅπως ὁ Φρεάντλης, ὁ σαρωματίας. Κύρια θέση ἔχει ἀκόμη στὸ ἔργο τὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο ποὺ θὰ μόρφωνε τοὺς πρῶτους καθηγητὲς τῶν ἀνώτερων σχολείων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖ μὲ πρωταγωνιστὲς τὸν Γεώργιο Γεννάδιο καὶ τὸν ἀλαζόνα μέτριο φιλόλογο Ἰωάννη Βενθύλο θὰ συναντήσουμε τὴν κακοδαιμονία τῆς προγονοπληξίας, τὶς ἀνεφάρμοστες σχολαστικὲς ιδέες ποὺ καλοῦνται νὰ ἐνστερνωθοῦν καὶ νὰ ἀφομοιώσουν παιδιὰ ποὺ εἶχαν γεννηθεῖ καὶ μεγαλώσει στὸν πόλεμο καὶ τὴ σφαγή.

Ἐνα χαρακτηριστικὸ τῶν ἐγγράφων καὶ τῶν κειμένων ποὺ δημοσιεύονται εἶναι ἡ γλωσσικὴ μορφή τους. Γιὰ τὰ περισσότερα μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι γραμμένα σὲ μιὰ πρωτοδημοτικὴ, ἄλλα, ὅπως τοῦ Μουστοξύδη, ἔχουν ἔντονες ἐπιδράσεις τοῦ ἀνεδαφικοῦ – ποὺ κατήντησε καταστροφικὸ – κοραϊκοῦ γλωσσικοῦ συστήματος, ποὺ σὲ λίγα χρόνια θὰ μεταβληθεῖ σὲ καθαρεύουσα, γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ ἀρχαίζουσα μὲ ὅλες τὶς θλιβερὲς συνέπειες ποὺ μόλις τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἐξαλείφθηκαν.

Οἱ δύο τόμοι τοῦ *Ἡμερολογίου* περιέχουν 734 κείμενα καὶ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦν τὶς ἀρχαιότητες. Πρῶτο εἶναι ἡ περιγραφή τῆς *Χάρτας* τοῦ Ρήγα, τὴν τύπωσε τὸ 1796-1797, ἕνα χρόνο πρὶν τὸν στραγαλίσουν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ τελευταῖο ἔγγραφο εἶναι τοῦ Παναγιώτη Εὐστρατιάδη, τοῦ 1866, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγγέλλει στὸ Ὑπουργεῖο τὴν εὕρεση τῶν καταλόγων ἀρχαιοτήτων τοῦ Λεοντίου Καμπάνη, πρῶτου Ἐπιστάτου τοῦ Μουσείου τῆς Αἴγινας.

Ἐνα μεγάλο κείμενο 72 σελίδων, ἐκτὸς ἀριθμήσεως, εἶναι ἡ περιβόητος ἀνέκδοτη «Ἀπολογία» τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη. Εἶναι κείμενο-ἐπιστολὴ ποὺ συνέταξε μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Καποδίστρια, μὲ ἀποδέκτη τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῆ, θανάσιμο διώκτη τοῦ Κυβερνήτη καὶ ἐχθρὸ τοῦ Μουστοξύδη. Μὲ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ, ποὺ δὲν τυπώθηκε τότε, ἀλλὰ καὶ δὲν δημοσιεύθηκε ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους γιὰ νὰ μὴν ἀμαυρωθεῖ ἡ φήμη τοῦ Κοραῆ, ὁ Μουστοξύδης ἀντικρούει ὅσα ὁ φιλόλογος εἶχε ἀποδώσει στὸν

Καποδίστρια και στὸν ἴδιο, ὅτι δηλαδὴ ἀπεχθάνονταν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς γιὰ τὶς φιλελεύθερες ιδέες τους, ιδιαίτερα τὸν Πλάτωνα, ψεύδη ποὺ ὁ Κοραΐς υἰοθετοῦσε ἐπειδὴ τοῦ τὰ ἔλεγαν ἢ τοῦ τὰ ἔγραφαν οἱ ἀνταποκριτές του, ποὺ μόνο μέλημά τους ἦταν ἡ ἐξουσία.

Μὲ τὸ τρίτομο *Ἡμερολόγιο* ἡ Ὑψηρεσία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη ἀποκτοῦν γνώση τῆς ἀρχῆς τους, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν πρῶτο Κυβερνήτη τῆς Χώρας τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ποὺ ἔδωσε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς Ἑλλάδας ἐλεύθερης καὶ ἀνεξάρτητης. Τὸ ἔργο ὀλοκληρώθηκε σὲ μιὰ κακὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἐποχὴ. Ὁ συντάκτης του δὲν μπόρεσε, οὔτε θέλησε, νὰ ἀποφύγει κάποιες κρίσεις καὶ παραλληλισμοὺς ποὺ φαίνονται σὲ μερικὰ σημεῖα. Ὅταν ἔχεις ζήσει ἓναν μεγάλο πόλεμο, τὴν Κατοχὴ, τὸν ἐμφύλιο, τὴ δικτατορία, τὴ φαυλοκρατία, ἀπαιτεῖς ἢ περιμένεις μιὰ κάθαρση, πράγμα, τὸ γνωρίζω, σχεδὸν ἀκατόρθωτο.

ΑΡΧΕΙΟ

Πλὴν τοῦ ἔργου τῆς ψηφιοποίησης τῶν πολυτίμων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἑταιρείας, τὸ Ἀρχεῖο μας πλουτίζεται συνεχῶς μὲ νέες προσφορές. ἤδη κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχε κατατεθεῖ ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου ὁλόκληρο τὸ ὑλικὸ ποῦ τοῦ χρησίμευσε γιὰ τὴ σύνταξη τῶν βιβλίων *Ἡ ἑλληνικὴ αὐταπάτη τοῦ Λουδοβίκου Ross* καὶ τῶν δύο τόμων *Πρόχειρον Ἀρχαιολογικόν*, ἔγγραφα, δημοσιεύματα, ἀποκόμματα ἐφημερίδων. Κατὰ τὸ 2015 κατατέθηκε τὸ ἀρχεῖο τῶν καποδιστριακῶν ἐγγράφων καὶ σχετικὰ σπάνια δημοσιεύματα ποῦ ἀφοροῦν τὸ τρίτομο ἔργο του *Ἡμερολόγιο Ἀρχαιολογικόν. Τὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια. 1828-1832*.

Ἐπάρχουν ἀκόμη ἀρχαιολόγοι ἢ ἀπόγονοι ἀρχαιολόγων ποῦ κατέχουν κατάλοιπα παλαιῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας. Στὰ χέρια τους κάποτε θὰ χαθοῦν, στὴν Ἑταιρεία θὰ διατηρηθοῦν εἰς τὸ διηνεκές.

Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑταιρείας, χάρις στὶς πιστώσεις τοῦ προγράμματος τοῦ ΕΣΠΑ «Ἡ Ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Ὁλοκληρωμένες Ψηφιακὲς Ἑπηρεσίες», ἀπέκτησε καὶ δευτέρη μορφή, τὴν ψηφιακή. Μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντὸς τῆς Ἑταιρείας συνεργατῶν καὶ πολλῶν ἐκτὸς Ἑταιρείας ὁλοκληρώθηκε ἔργο πολύτιμο γιὰ τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ τοὺς φιλαρχαίους.

Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑταιρείας, ποῦ ἀποτελεῖται πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη σειρὰ τῶν ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων ἀπὸ τοῦ 1837 ἕως σήμερα, καὶ κατόπιν ἀπὸ τὸ φωτογραφικὸ τμήμα, τὸ τμήμα σχεδίων, τὸ τμήμα ἡμερολογίων ἀνασκαφῶν, τὸ τμήμα

δημοσιευμάτων, τὸ τμήμα τοῦ Ἀρχείου, τὸ τμήμα τῶν καταλοίπων προσώπων καὶ ἀπὸ μικρότερες συλλογές, ψηφιοποιήθηκαν:

1. 50.000 φωτογραφίες, δημοσιευμένες ἢ μὴ
2. 30.000 σελίδες ἡμερολογίων καὶ λοιπῶν ἀτομικῶν κειμένων
3. 20.000 σχέδια, δημοσιευμένα ἢ μὴ
4. Ὅλα τὰ δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας (200.000 σελίδες περίπου).

Ἡ τεράστια αὐτὴ ποσότης ὕλικου συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὴν τεκμηρίωση, δηλαδή ὑπομνήματα ἐξηγητικὰ τῶν ψηφιοποιημένων ἐγγράφων, φωτογραφιῶν ἢ σχεδίων, ὥστε ὁ χρήστης νὰ ἀποκτᾷ τὴν ἀναγκαία γνώση ἢ ὁποία θὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ χρησιμοποιήσει ἐπωφελῶς τὰ ἔγγραφα, φωτογραφίες ἢ σχέδια ποῦ τοῦ προσφέρονται.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς παρουσιάσεως σχολιασμένου τοῦ περιεχομένου τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἑταιρείας συμπληρώνεται μὲ 700 περίπου ἐκτεταμένα ἐνυπόγραφα κείμενα ἔκτασης ἀνάλογης πρὸς τὸ θέμα τοῦ ὁποίου γίνεται πραγμάτευση, μὲ τὰ ὁποῖα περιγράφονται ἐπιστημονικῶς, μὲ βιβλιογραφία, εἰκόνες καὶ σχέδια, ὅλες οἱ ἀνασκαφές ποῦ ἔχει διενεργήσει ἕως τῶρα ἡ Ἑταιρεία.

Ἔργο ὅπως ἡ ψηφιοποίηση μεγάλου μέρους τοῦ Ἐπιστημονικοῦ ἀρχείου τῆς Ἑταιρείας ἐπιτυγχάνεται μόνο μὲ καλὴ σχεδίασή του καὶ ἐξαίρετους συνεργάτες. Πετύχαμε ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ δύο. Ἄν κάτι ἦταν ἄσχημα σχεδιασμένο ἢ ἂν ἔλειπε ἔστω καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς συνεργάτες μας, τὸ ἀποτέλεσμα, ποῦ ὅλοι μαζί πέτυχαν, θὰ ἦταν ἐλλιπές καὶ φτωχότερο. Ἡ ἐλάχιστη ὑποχρέωσή μας, τοῦ Συμβουλίου ἐννοῶ, εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς συμβολῆς ὅλων τῶν συνεργατῶν μας.

Εὐχαριστεῖ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας:

Τὴν πρῶην Γενικὴ Γραμματέα τοῦ ΥΠΠΟ, κ. Λίνα Μενδῶνη, ποῦ ἐνέκρινε τὸ ἔργο. Τὴν Γενικὴ Γραμματέα τοῦ ΥΠΠΟ, κ. Μαρία Ἀνδρεαδάκη-Βλαζάκη, ποῦ τὸ ὑποστήριξε. Τὸ προσωπικὸ τῆς Εἰδικῆς Ὑπηρεσίας Διαχείρισης Ἐπιχειρησιακοῦ Προγράμματος - Ψηφιακὴ Σύγκλιση: τὸν Γενικὸ Γραμματέα κ. Δημήτριο Τζώρτζη, τὸν Προϊστάμενο Ὑπηρεσίας, κ. Ἐμμανουὴλ Γιαμπουρᾶ, τὸν Προϊστάμενο Μονάδας Α2 κ. Μάριο Φίλη, τὸν Προϊστάμενο Μονάδας Β1 κ. Θεόδωρο Καρούμπαλη, τὸν Προϊστάμενο Μονάδας Γ κ. Μηνᾶ Διακολιό, τὸ Στέλεχος Μονάδας

B1 κ. Βασιλική Σταύρου, ή όποία είναι και ή άρμόδια χειρίστρια του έργου μας, που βοήθοϋσαν κάθε φορά αποφασιστικά να ξεπεραστοϋν οι άναπόφευκτες δυσκολίες που παρουσιάζονταν κατά την πορεία τής προσπάθειάς μας.

Εϋχαριστεί επίσης τὸ Συμβούλιο: Τήν κυρία Αϊκατερίνη Μπισμπίκου τής Ἐθνικῆς Ἀρχῆς Συντονισμοῦ τοῦ ΥΠΟΙΟ, στο κεντρικό ΕΣΠΑ, για τὶς ἔγκαιρες κινήσεις της στην πορεία τοῦ έργου. Τὸ προσωπικό τής Εἰδικῆς Ὑπηρεσίας Τομέα Πολιτισμοῦ τοῦ ΥΠΠΟ και μάλιστα τήν κυρία Μάγια Κόμβου, προϊσταμένη τής Μονάδας Α΄ - Προγραμματισμοῦ, Συντονισμοῦ και Ἀξιολόγησης Πράξεων, τήν κυρία Ἀγγελικὴ Μαραγκάκη, στέλεχος τής Μονάδας Α, τὸν κ. Ἰωάννη Ἀθανασόπουλο, τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν, τήν κυρία Βάσω Κολυβά, για τὸ συνεχές ἐνδιαφέρον της κατά τήν παρακολούθηση τῶν τριῶν φάσεων τοῦ έργου.

Εϋχαριστεί τὸ Συμβούλιο τοὺς ἐσωτερικοὺς συνεργάτες τής Ἐταιρείας στην ὑλοποίηση τοῦ έργου μας:

Τὸν κ. Παντελῆ Νικολαΐδη, που με τὴ διαρκὴ ἐπαγρϋπνησή του παραστάθηκε στην Ἐταιρεία μέχρι τήν ὀλοκλήρωσή του. Τήν ἐπιστημονικὴ ομάδα τοῦ ΕΠΙΣΕΥ τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου: τοὺς καθηγητὲς κυρίους Ἰωάννη Βασιλείου και Στέφανο Κόλλια, τὸν δρ. κ. Βασίλειο Τζουβάρα και τήν κυρία Ἐλένη Πετρά, οι ὁποιοι ὑπῆρξαν ἀρωγοὶ τής Ἐταιρείας σὲ ζητήματα τεχνικῶν ἐφαρμογῶν, ψηφιοποίησης και τεκμηρίωσης ἀρχαικῶν πόρων, και παρεῖχαν καιρίες συμβουλὲς για τήν ἀριότητα τοῦ έργου. Τήν δρ. κυρία Ἀγγελικὴ Κοσμοπούλου, ἀρχαιολόγο και ὑπεύθυνη δημοσιῶν σχέσεων, που ἔφερε σὲ πέρας με ἀκρίβεια, ταχύτητα και ἀποτελεσματικότητα τὸ ὑπόέργο τής δημοσιότητας.

Τὶς Ἀναδόχους Τεχνικὲς Ἐταιρεῖες και τὰ στελέχη τους για τὶς συντονισμένες προσπάθειές τους να ὀλοκληρώσουν με ἄρτιο τρόπο τὸ ἀπαιτητικό τεχνικό κομμάτι τοῦ έργου: τὸν κ. Μανῶλη Κουτλή, πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο τής Talent A.E. Πληροφορικῆς για τήν ὑλοποίηση τοῦ Κέντρου Παροχῆς Ψηφιακῶν Ὑπηρεσιῶν τής Ἐταιρείας, τὸν κ. Κωνσταντῖνο Σαρίμβη, διευθυντὴ πωλήσεων τής AMS Athens Micro Services για

τήν ποιοτική ψηφιοποίηση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου, τὴν κυρία Χαρὰ Τόλου καὶ τὸν κ. Χριστόφορο Γρηγοριάδη, τεχνικοὺς τῆς AMS, οἱ ὅποιοι ψηφιοποίησαν στὸ μέγαρό μας τὶς φωτογραφίες καὶ τὰ ἡμερολόγια ἀνασκαφῶν.

Τὸ ἀρχαιολογικὸ - ἐπιστημονικὸ ἔργο τῆς συγγραφῆς τῶν κειμένων γιὰ τὶς ἀνασκαφὲς τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν τεκμηρίωση τῶν δεκάδων χιλιάδων φωτογραφιῶν καὶ σχεδίων, ὡς καὶ τῶν ὑπομνημάτων ποὺ συνοδεύουν τὰ ἀρχαιολογικὰ κείμενα, ἔφεραν σὲ πέρας μέσα στὴν Ἑταιρεία ἀρχαιολόγοι διαφόρων εἰδικοτήτων καὶ μὲ ἐξαίρετα προσόντα:

Δεκατέσσερις ἀρχαιολόγοι προσελήφθησαν μετὰ ἀπὸ διαγωνισμό γιὰ τὴ συγγραφή κειμένων καὶ τὴν τεκμηρίωση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου. Ἀπέτελεσαν μίαν ὁμάδα μὲ ἐξαίρετα ἐπιστημονικὰ προσόντα ποὺ, παρὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου, τὸ ἔφερε σὲ πέρας μὲ ἄριστο τρόπο μέσα σὲ κλίμα ἀρμονικῆς συνεργασίας. Τὸ Συμβούλιο εὐχαριστεῖ τὶς κυρίες: Εὐαγγελία Γεωργίου, Παρασκευὴ Ἐλεφάντη, Ἀναστασία Λερίου, Μαρία Μουγνάι, Ἐλένη Παλαιοκώστα, Ἐλένη Πέτρακα, Ἐλένη Ρουσοδήμου καὶ τοὺς κυρίους: Σταῦρο Ἀρβανιτόπουλο, Ὁρέστη Γουλάκο, Δημοσθένη Δάνο, Παναγιώτη Καγκαρά, Νεκτάριο Καραδήμα, Δημήτριο Σακκά, Γεώργιο Χιώτη.

Τὰ μόνιμα στελέχη τῆς Ἑταιρείας κυρίες Οὐρανία Βιζυνοῦ, Γεωργία Μαλούχου καὶ τὸν κ. Γεώργιο Παπαδόπουλο, ποὺ ἀνέλαβαν καὶ ἔφεραν σὲ πέρας τὸ ἰδιαίτερα κοπιαστικὸ καὶ ἐπιστημονικῶς δύσκολο ἔργο τῆς τεκμηρίωσης τοῦ ἀρχείου Παναγιώτη Εὐστρατιάδη.

Τὴν ἀρχαιολόγο κυρία Ἐλενα Παπανικολάου, ἡ ὁποία βοήθησε στὴ συλλογὴ τοῦ ὕλικου ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Σχεδίων κατὰ τὰ διαστήματα ποὺ βρισκόταν στὴν Ἑλλάδα.

Τὸν κ. Κωνσταντῖνο Κουσουρή γιὰ τὴν συνεχῆ βοήθειά του σὲ θέματα ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καὶ τὴν παρακολούθηση τοῦ ἔργου ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς.

Τὴν ἑταῖρο κυρία Μάρω Βασιλικοῦ, ἡ ὁποία μὲ προθυμία καὶ προσφορὰ πολύτιμου προσωπικοῦ χρόνου ἔφερε καινοτόμες ιδέες στὴ δημιουργία τοῦ ἀνανεωμένου site τῆς Ἑταιρείας.

Τὴν κυρία Εἰρήνη Ἀρβανιτάκη, ὑπεύθυνη Γραμματείας τῆς Ἑταιρείας, γιὰ τὴν ἐπίπονη διεξαγωγή γραφειοκρατικῶν διαδικασιῶν, τὸ συνεχὲς ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴν ἀψογή διεξαγωγῆ τοῦ πολὺπλοκου διαδικαστικοῦ τρόπου ἐπίτευξης τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος.

Τὴν κυρία Ἑλένη Κανέλλου, νομικὴ συνεργάτη τῆς Ἑταιρείας, ἣ ὁποία μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ ἀπειρη ὑπομονὴ παρακολούθησε ὅλες τὶς νομικὲς πτυχὲς τοῦ ἔργου καὶ συνετέλεσε στὴν πρόληψη ἀτοπημάτων καὶ ἀστοχιῶν.

Τοὺς κυρίους Ἡλία Παπαϊωάννου καὶ Διονύσιο Μπάλτσα, στελέχη τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑταιρείας, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τὸ βᾶρος τῆς διαχείρισης τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὶς ἄλλες ἀρμόδιες ὑπηρεσίες.

Τὰ ὀνόματα δύο προσώπων τῆς Ἑταιρείας δὲν ἀκούστηκαν ἀκόμη. Εἶναι οἱ κύριοι πρωταγωνιστὲς τοῦ ἔργου, ἀκούραστοι, μὲ πίστη στὸ ἐπιστημονικὸ καὶ ἐθνικὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας, στὴν πρόοδο τοῦ ὁποίου καὶ οἱ δύο ἔχουν συμβάλει. Ξεκίνησαν τὸ ἐπιστημονικὸ τους στάδιο μαζί μου νεώτατοι, παιδάκια θὰ τοὺς ἔλεγα, τώρα ὄρμητοι, ὑπεύθυνοι καὶ γονεῖς. Εὐχαριστεῖ τὸ Συμβούλιο, περισσότερο ὅμως ἐγώ, τὴν Ἰωάννα Νίνου καὶ τὸν Κώστα Καλογερόπουλο. Πιστεύουν σὲ ὅ,τι κάνουν καὶ πιστεύουν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία· κι ἐγὼ πιστεύω σ' ἐκείνους σὰν παιδιὰ μου. Ὑπῆρξαν ἡ ψυχὴ τοῦ ὅλου ἔργου.

THE ARCHAEOLOGICAL SOCIETY FOUNDATION

Σημαντική πράξη τοῦ Συμβουλίου ὑπῆρξε ἡ μὲ τις προσπάθειες τῆς Συμβούλου κυρίας Ντόρας Βασιλικοῦ καὶ τῶν ἐταίρων κυρίας Ναννῶς Μαρινάτου, τῆς κυρίας Μάρως Βασιλικοῦ καὶ τοῦ κ. Μιχάλη Κοσμόπουλου ἴδρυση στὶς ΗΠΑ μὲ ἔδρα τὸ Illinois τῆς *The Archaeological Society Foundation*, μὲ σκοπὸ τὴν ἐν γένει παροχὴ ἐνίσχυσης στὴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ δωρεῶν κλπ.

Τὸ ἔργο τῆς νομικῆς συγκροτήσεως τῆς Foundation ἀνέλαβε «προϊκα καὶ ἀμισθι» ὁ διαπρεπὴς δικηγόρος τοῦ Σικάγου κύριος Ἥλιος Ματσάκης, Equity Partner τῆς Ἑταιρείας Holland and Knight, ὁ ὁποῖος δὲν φείσθηκε κόπων γιὰ νὰ φέρει σὲ πέρας τὴ χρονοβόρο διαδικασία μὲ τὴν ὁποία ἔλαβε ὑπόσταση ἡ Foundation, ποῦ ἡ ὑπαρξὴ της στὶς ΗΠΑ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ διεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον φιλαρχαίων γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς συνέχισης τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Foundation ἀπαρτίστηκε ἀπὸ διακεκρομένα πρόσωπα στὴν ἐπιστῆμη μὲ μόνιμη κατοικία στὶς ΗΠΑ, ὡς ἑξῆς:

Professor Gregory Nagy, Professor of Classics, Center for Hellenic Studies, Washington, D.C.,

Professor Angelos Chaniotis, Professor of Ancient History and Classics, Institute for Advanced Study, Princeton,

Professor Nanno Marinatos, Professor and Head, Department of Classics and Mediterranean Studies, University of Illinois at Chicago,

Professor Ronald Stroud, Professor of Classics of the University of California at Berkeley,

Professor Michael Cosmopoulos, Professor of Archaeology and Chair of Greek Studies, University of Missouri, St. Louis.

ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Για είκοστή έκτη χρονιά λειτούργησε ή Σχολή Διδασκαλίας τής Τέχνης υπό τή διεύθυνση τής Συμβούλου κυρίας Ντόρας Βασιλικού. Τά μαθήματα, 17 δίωρα, άρχισαν στίς 4 Νοεμβρίου 2015 καί τελείωσαν στίς 16 Μαρτίου 2016. Είχαν ώς γενικό τίτλο «Διαδρομή στόν βυζαντινό κόσμο: Πνεύμα καί Τέχνη» καί διδάχτηκαν άπό διακεκρωμένους άρχαιολόγους καί ιστορικούς κατά τò πρόγραμμα που άκολουθεϊ:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΤΑΤΑΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

4 Νοεμβρίου 2015: Άπό τήν πολιτική στή θρησκευτική ένότητα.

11 Νοεμβρίου 2015: Οί άπαρχές του χριστιανισμού.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

18 Νοεμβρίου 2015: Βυζαντινή Αρχιτεκτονική. Γενική έπισκόπηση.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΣΙΟΥΜΗ, Όμ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

25 Νοεμβρίου 2015: Παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά: Ραβέννα, Σινά.

ΜΑΙΡΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ, Όμ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

2 Δεκεμβρίου 2015, 9 Δεκεμβρίου 2015: Η ζωγραφική στήν Κωνσταντινούπολη καί τήν περιφέρεια κατά τήν έποχή τής Εικονομαχίας (726-843) καί κατά τή μέση βυζαντινή περίοδο (843-1204).

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ, Έφορος Αρχαιοτήτων έ.τ.

16 Δεκεμβρίου 2015: Θεσσαλονίκη καί Κωνσταντινούπολη. Άγιος Δημήτριος καί Άγία Σοφία. Άπό τήν ύστερη άρχαιότητα στο Βυζάντιο.

ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΠΙΣΗ, Όμ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

13 Ίανουαρίου 2016: Η τέχνη στήν Κωνσταντινούπολη κατά τήν ύστεροβυζαντινή περίοδο (1204-1453).

20 Ιανουαρίου 2016: Ὁ Μυστρᾶς καὶ ἡ ἐνδοχώρα του (1261-1460).

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

27 Ιανουαρίου 2016: Ὁ καλλιτέχνης στὸ Βυζάντιο.

3 Φεβρουαρίου 2016: Ὁ κόσμος τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΡΤΑ, Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ ἔ.τ.

10 Φεβρουαρίου 2016, 17 Φεβρουαρίου 2016: Ἡ ζωγραφικὴ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὶς περιοχὲς τῆς καλλιτεχνικῆς ἀκτινοβολίας της κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων.

ΜΑΡΙΑ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης
24 Φεβρουαρίου 2016: Βυζαντινοὶ στὴ Δύση.

ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ἀκαδημαϊκὸς

2 Μαρτίου 2016: Ἀπὸ τὴ Βενετία τῶν Βυζαντινῶν στὴ Βενετία τῶν Ἑλλήνων.

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

9 Μαρτίου 2016: Ἡ τέχνη στὴ βυζαντινὴ καὶ βενετοκρατούμενη Κρήτη.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΔΕΛΛΗΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

16 Μαρτίου 2016: Ὁφθαλμὸς τῆς γῆς: Ὁ κοσμολογικὸς συμβολισμὸς τῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινούπολης, 4ος-6ος αἰ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κατὰ Τετάρτη μαθήματα τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, ἔγιναν στὴν Ἐταιρεία οἱ ἑξῆς ἐπιστημονικὲς ἐκδηλώσεις:

Στὶς 19 Φεβρουαρίου 2015 ἡ Ἀγγλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ παρουσίασε τὸ Ἔργο της τοῦ 2014.

Στὶς 27 Ἀπριλίου 2015 ἔγινε ἡμερίδα μὲ θέμα τὴ δημοσίευση τῆς ἀνασκαφῆς τῆς βασιλικῆς τοῦ Λεγαίου, ὀργανωμένη ἀπὸ τὶς κυρίες Ὑλγα Γκράτσιου καὶ Εὐγενία Χαλκιᾶ.

Στὶς 25 καὶ 26 Μαΐου 2015 ἔγινε Κυκλαδικὸ Συμπόσιο μὲ θέμα «Early Cycladic Sculpture in Context from beyond the Cyclades: Mainland Greece, the North and East Aegean», ὀργανωμένο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Colin Renfrew, τὴν κυρία Μαρίζα Μαρθάρη καὶ τὸν Dr. Michael Boyd.

Από 10 Μαρτίου έως 15 Δεκεμβρίου 2015 λειτούργησε τὸ Κυκλαδικὸ Σεμινάριο ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς κυρίας Μαρίζας Μαρθάρη.

Απὸ 7 Νοεμβρίου 2014 μέχρι 18 Δεκεμβρίου 2015 λειτούργησε τὸ Μινωικὸ Σεμινάριο ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς κυρίας Ἐφης Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, τοῦ κ. Λευτέρη Πλάτωνος καὶ τοῦ κ. Ἰωάννη Παπαδάτου.

Δημόσια Συνεδρία τῆς Ἐταιρείας ἔγινε στὶς 17 Δεκεμβρίου 2015, κατὰ τὴν ὁποία παρουσιάστηκε τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Ναννῶς Μαρινάτου «Sir Arthur Evans and Minoan Crete. Creating the vision of Cnossos». Τὴν παρουσίαση ἔκαναν διακεκρωμένοι ἀρχαιολόγοι: Ἡ κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ, ὁ κ. John Bennett καὶ ὁ κ. Wolf-Dietrich Niemeier, καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεδρίας ἀκούστηκαν πολλὰ νέα πράγματα καὶ ιδέες.

ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ

Ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ ὑπῆρξε ἡ συνεργασία τῆς Ἐταιρείας μετὰ τὴ μεγάλη διεθνῆ ρωσικὴ Ἐταιρεία Πληροφορικῆς Kaspersky Lab μετὰ ἔδρα τὴ Μόσχα, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ ὑποστηρίξει οικονομικῶς τὴ συντήρηση καὶ ἀποκατάσταση τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἀνασκαφῆς Ἀκρωτηρίου Θήρας, ὡς καὶ τὴ διενέργεια περιορισμένης ἀνασκαφῆς γιὰ τὴν ἀνεύρεση θραυσμάτων τοιχογραφιῶν ποὺ θὰ συμπληρώσουν ὑπάρχοντα θραύσματα. Ἐλπίζεται ὅτι μετὰ τὴ γενναιόδωρη προσφορὰ τῆς Ἐταιρείας Kaspersky Lab θὰ ἀπαρτισθοῦν ἄρτια εἰκονογραφικὰ σύνολα. Τὸ ἔργο τοῦ συντονισμοῦ τῆς συνεργασίας ἔχουν ἀναλάβει ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Χρῆστος Ντούμας.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ Ἐταιρεία ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς της προσέφερε δωρεὰν τὰ δημοσιεύματά της στὶς Ἐφορεῖες τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ στοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Ὑπηρεσίας, κάτι ποὺ ἔπαψε νὰ κάνει πρὶν ἀπὸ

μερικά χρόνια ἐξ αἰτίας τῆς ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ ὑπερέβη τὴ χιλιάδα. Τὰ βιβλία μας τυπώνονται τὸ πολὺ σὲ 500 ἀντίτυπα, καὶ προφανῶς ἡ παλαιὰ τακτικὴ ἦταν ἀνεφάρμοστη.

Μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίση τῶν τελευταίων ἔξι ἐτῶν οἱ νέοι ἀρχαιολόγοι βρίσκονται σὲ ἀδυναμία νὰ προμηθεύονται νέα βιβλία. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὸ Συμβούλιο ἀπεφάσισε νὰ προσφέρει δωρεὰν ὅλο τὸ ἀπόθεμα τῶν δημοσιευμάτων τῆς στὰ πρόσωπα τῆς Ὑπηρεσίας, ἰδιαίτερα στοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι μποροῦν ἔτσι νὰ σχηματίσουν μιὰν ἀξιόλογη βιβλιοθήκη μὲ βασικὰ ἔργα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ γνωρίσουν τὴν Ἑταιρεία ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς, κάτι ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν παράδοση τῆς ἐπιστήμης τους.

Μέσα στὸ 2015 ἡ Ἑταιρεία πρόσφερε δωρεὰν σὲ νέες Ἐφορεῖες Ἀρχαιοτήτων καὶ στὰ μέλη τῆς Ὑπηρεσίας 3.897 τόμους, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία κόστους, αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ πλήρωσε ἡ Ἑταιρεία γιὰ νὰ τυπωθοῦν, εἶναι 111.873,00 εὐρώ. Ἡ ἀξία τους σὲ τιμὴ πώλησης εἶναι 145.435,00 εὐρώ. Τὸ Συμβούλιο θὰ συνεχίσει τὴν πολιτικὴ του αὐτὴ ἐλπίζοντας ὅτι θὰ ὠφελήσει ὄχι μόνον τὰ μέλη τῆς Ὑπηρεσίας, ἀλλὰ τὴ γενικὴ καὶ μόνιμη ἐπιδίωξή του: τὴν εὐρεση, τὴν προστασία καὶ τὴν πρόοδο τῆς μελέτης τῶν ἐλληνικῶν μνημείων.

ΒΙΒΛΙΑΓΟΡΑ

Ἡ ἐτήσια βιβλιαγορὰ μας, ποὺ ὀργανώνει ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ μὲ τὴ συνεργασία τῆς κυρίας Ἰωάννας Νίνου καὶ τοῦ κ. Χριστόφορου Σπυριδάκη, ἀποτελεῖ σπάνιο καὶ σημαντικὸ γεγονός, γιατί κατὰ τὴ διάρκειά της διατίθενται ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας, χιλιάδες δυσσεύρετων καὶ δυσπρόσιτων βιβλίων, τόμοι περιοδικῶν, ἔργα λογοτεχνίας, ποίησης, ὅλα σὲ προσιτὲς τιμὲς ποὺ ἐπιτρέπουν στοὺς νεώτερους, παρὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίση, νὰ ἀποκτήσουν βασικὰ ἐπιστημονικὰ βοηθήματα. Ἡ βιβλιαγορὰ τοῦ 2016 θὰ γίνῃ στὶς 19-21 Μαΐου.

Άθήνα. Χορηγικό μνημείο του Λυσικράτους. Άποψη από Β.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Προηγουμένως, στην αρχή τοῦ λόγου μου, σᾶς εἶπα ὅτι ἡ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας, παρὰ τὶς ἀντιξοότητες τῆς περιόδου, φαίνεται ἀμείωτη. Εἶναι διατύπωση ποὺ παρουσιάζει μιὰν αἰσιόδοξη ἐπιφάνεια, ἀπατηλὴ θεληματικά. Οἱ πόροι μας μειώνονται συνεχῶς, παράλληλα καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ πτώση τοῦ τόπου. Ἡ κινητὴ περιουσία μας ἐξανεμίστηκε καὶ ἡ ἀκίνητη ὑποβαθμίστηκε καὶ ἐπὶ πλέον δεκατίστηκε, λὲς καὶ ἀνῆκε σὲ ἀνθρώπους κατακτημένης χώρας. Εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς κατάρρευσης, ἀνεξήγητης ὡς πρὸς τὸν βαθμὸ στὸν ὁποῖο ἔφθασε, ὡς ἐὰν ἐπιδιώχθηκε ὡς αὐτοσκοπὸς μὲ ἀπώτερη ἐπιδίωξη τὴν ἀπώλεια τῆς πολιτικῆς μας ἀνεξαρτησίας.

Ἡ Ἑταιρεία ἐπὶ 179 χρόνια σῶζει καὶ προσφέρει στὸ Ἔθνος τὰ μνημεῖα του. Ὅμως ἀντιμετωπίστηκε καὶ ἀντιμετωπίζεται ὡς κοινὴ κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρηση, ἐνῶ ἀντιθέτως ἔπρεπε μὲ γενναιοδωρία νὰ ἐνισχύεται γιὰ τὸ ἔργο ποὺ προσφέρει, ἔργο ποὺ δὲν μπορεῖ τὸ κράτος νὰ ἐπιτελέσει. Ἄν μποροῦσε, θὰ περιίτευε ἡ ὑπαρξὴ τῆς Ἑταιρείας. Ἔτσι ἓνας θεσμὸς ἐθνικός, ποὺ δημιουργήθηκε μὲ τὸ ἔργο φιλοπάτριδων Ἑλλήνων καὶ μὲ προσφορὲς τους, ὅπως καὶ ξένων φιλελλήνων, κινδυνεύει νὰ σβῆσει, ἐνῶ ἀποτελεῖ τὸν ἀρχαιότερο στύλο τῆς ἐλληνικῆς παράδοσης καὶ ἔπρεπε νὰ διατηρεῖται μὲ ἀγάπη καὶ φροντίδα, ὅπως οἱ Ἥλειοι στὴν Ὀλυμπία φρόντιζαν νὰ διατηροῦν τὸν μοναδικὸ ποὺ εἶχε ἀπομείνει ξύλινο στύλο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Οἰνομάου*. Ἡ Ἑταιρεία εἶναι ὁ ἀρχαιότατος στύλος τῆς διατήρησης τῆς προγονικῆς κληρονομίας καὶ τῆς παράδοσης. Ἀλλὰ ἴσως ζητῶ περισσότερα ἀπ' ὅσα μποροῦν οἱ σημερινοὶ νὰ ἐννοήσουν καὶ νὰ δώσουν.

* Πaus. V, XX, 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	7
ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ	9
1. Γλυφάδα Ἀττικῆς	9
2. Μπρεξιζα Μαραθῶνος	11
3. Μεσσήνη	13
4. Θουρία	17
5. Ἴκλαινα Μεσσηνίας	18
6. Σικυὼν	21
7. Ἅγιος Βασίλειος Λακωνίας	24
8. Θήβα	26
9. Ὀγχηστὸς Βοιωτίας	29
10. Θέρμος Αἰτωλίας	31
11. Ἅγιος Ἀνδρέας Σίφνου	33
12. Στρόφιλας Ἄνδρου	35
13. Χαλανδριανὴ Σύρου	37
14. Ζώμινθος Κρήτης	40
15. Κουμάσα Κρήτης	45
ΜΕΛΕΤΗ	49
Βρανᾶ Μαραθῶνος	49
Τσέπι Μαραθῶνος	50
Ντικιλί Τὰς	50
Βαθὺ Ἀστυπαλαίας	50
Ἄκρωτήρι Θήρας	50
Ζάκρος	50
ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	51
ΑΡΧΕΙΟ	62
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ	62
THE ARCHAEOLOGICAL SOCIETY FOUNDATION	67
ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ	68
ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ	70
ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	70
ΒΙΒΛΙΑΓΟΡΑ	71
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	73

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2015
ΑΡ. ΤΟΜΟΥ 62
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2016
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΠΙΝΙΑ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.»
ΛΕΟΝΤΙΟΥ 9 - ΑΘΗΝΑ
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΙΚΟΝΩΝ
ΕΦΗΣ ΑΧΛΑΔΗ
ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΓΧΡΩΜΩΝ
«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΠΙΝΙΑ»
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΕΥ. ΑΝΔΡΟΒΙΚ

